

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Lucie Balážová

**Politická reprezentace žen v parlamentech zemí Evropské
unie
-
analýza institucionálních proměnných pomocí metody
QCA**

Magisterská diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. Mgr. Pavel Šaradín, Ph.D.

OLOMOUC 2013

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 13. 12. 2013

.....

Lucie Balážová

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. Mgr. Pavlu Šaradínovi, Ph.D. za cenné rady, ochotu vést tuto práci a především za jeho vstřícný přístup. Dále bych chtěla poděkovat rodině a příteli za podporu, kterou mi během celého studia poskytovali.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1. Východiska pro studium politické reprezentace žen	19
1.1. Deskriptivní model politické reprezentace.....	19
1.2. Substantivní model politické reprezentace.....	20
2. Politická reprezentace žen.....	23
2.1. Role genderu	23
2.2. Historie genderové rovnosti	24
2.3. Strategie zvýšení ženské reprezentace - kvóty	27
2.3.1. Kvóty	28
2.3.2. Faktory ovlivňující zavedení kvót.....	33
3. Determinanty nízké politické reprezentace žen	35
3.1. Socioekonomické a kulturní proměnné	37
3.1.1. Vliv socioekonomických proměnných	37
3.1.2. Vliv kulturních proměnných	38
3.2. Institucionální proměnné	39
4. Analytická část.....	43
4.1. Metoda QCA	43
4.2. Operacionalizace proměnných.....	44
4.2.1. Politická reprezentace žen	44
4.2.2. Demokracie	46
4.2.3. Síla sociálně demokratických stran v parlamentu.....	47
4.2.4. Volební systém	48
4.2.5. Legislativní a dobrovolné stranické kvóty	50
4.3. Analýza	51
4.3.1. Kontradiktorní případy	54
4.4. Výsledky analýzy	56
4.4.1. Analýza – přítomnost důsledku	57
4.4.2. Analýza – nepřítomnost důsledku.....	59
5. Shrnutí.....	62
ZÁVĚR.....	67
PRAMENY A LITERATURA.....	73
Prameny	73

Literatura.....	74
Přílohy.....	80
ABSTRAKT	81
ABSTRACT.....	82

SEZNAM TABULEK A SCHÉMAT

Tabulka č. 1:	Typy genderových kvót
Tabulka č. 2:	Legislativní a stranické kvóty v zemích EU
Tabulka č. 3:	Procentuální zastoupení žen v parlamentech
Tabulka č. 4:	Datová matice
Tabulka č. 5:	Pravdivostní tabulka
Tabulka č. 6:	Přítomnost důsledku – kauzální konfigurace
Tabulka č. 7:	Nepřítomnost důsledku – kauzální konfigurace
Schéma č. 1:	Proces výběru kandidátů
Schéma č. 2:	Vennův diagram

ÚVOD

Politická reprezentace žen je v současnosti velmi diskutovaným tématem na poli mezinárodních organizací, avšak alespoň z mého pohledu střídě reflektovaným tématem v České republice. Někomu dokonce diskuze o nízkém zastoupení žen v rozhodovacích politických orgánech může připadat jako zbytečná, ryze feministická a feminismus sám o sobě je stále mnoha lidmi viděn jako něco negativního. A to navzdory tomu, že Česká republika se řadí mezi země, kterým je věnována značná pozornost z hlediska pokroků ve vyspělosti jejího demokratického nastavení. Právě zastoupení žen ve vrcholné politice, pokud uvažujeme v kontextu reprezentativní demokracie, je jedním z významných indikátorů kvality demokracie. V podstatě o spravedlivé politické reprezentaci můžeme hovořit jako o jednom z pilířů legitimacy demokratického státu.

Právo reprezentace souvisí s občanstvím, tedy lidé, kteří jsou rovnými občany, by měli mít také stejná politická práva a mít rovný přístup k výkonu politické vůle. Pokud by byly některé skupiny ve společnosti zbaveny politických práv, jednalo by se o porušení podstaty demokratického zřízení. Ačkoliv formálně obě pohlaví disponují stejnými právy, odraz ve skutečné realitě vyrovnané politické reprezentaci neodpovídá. Nízké zastoupení žen není odrazem demokratických principů, navíc silně podporuje deziluzi a odcizení žen od politiky, což může znamenat závažný problém, pokud vezmeme v úvahu, kolik procent občanů tvoří právě ženy. Některé názory zdůrazňují nutnost vyrovnané politické reprezentace, jelikož počet žen v politických funkcích zajišťuje, aby byly ve společnosti reprezentovány zájmy žen jako sociální skupiny. Počet mužů a počet žen je v rámci rozložení sil ve společnosti téměř vyrovnaný, pokud však zabředneme do politického života, rozdíly jsou markantní. Přestože v rámci celosvětových trendů dochází k propagaci zvýšení ženského zastoupení, vrcholná politika zůstává stále převážně mužskou arénou. A tak žijeme ve světě, kde genderové stereotypy prorůstají z běžného života až na politickou scénu. Zatímco z běžného života díky postupné emancipaci začínají mizet, ve většině zemí se v politice stále drží.

Ve druhé polovině dvacátého století začlenilo několik předních mezinárodních organizací boj s nízkou mírou reprezentace žen do své agendy. Od doby, kdy vstoupily v platnost první dokumenty, uplynulo mnoho let. Přesto stále nebylo dosaženo vyrovnané politické reprezentace, v některých zemích dokonce ani nedošlo ke zlepšení situace. Meziparlamentní unie (IPU) pravidelně monitoruje

jednotlivé legislativní volby po celém světě a ke každému čtvrtletí reportuje faktické a procentuální rozdíly mezi legislativním zastoupením mužů a žen. Podle aktuálních dat tvoří ženy pouhých 20,9% všech členů legislativních těles. Samozřejmě evropské parlamenty jako celek vykazují nadprůměrnou hodnotu zastoupení žen, tedy 24,4%, v těchto procentech jsou však zahrnuty Skandinávské země, které celkový evropský průměr zvyšují o 1,7%. V porovnání s minulými lety se procenta mírně zvyšují, bohužel kritickou hranici 30%, kterou je podle většiny odborníků nutno dosáhnout, aby byla jakákoliv skupina schopna efektivně prosazovat své zájmy a nebyla diskriminována, překračují pouze Skandinávské země, kde je v legislativních funkcích zastoupeno v průměru 42% žen.¹ Česká republika se řadí na 59. místo ve světové klasifikaci procentuálního zastoupení žen v parlamentech.²

Práce si klade za cíl přispět k diskuzi o genderových stereotypch v politice a k tematizaci dané oblasti. Hlavním cílem této práce je upozornit na to, že ženy jsou v 21. století v politice silně podreprezentovány a poskytnout vzhled do problematiky genderové nerovnosti v politickém zastoupení formou komparativní studie, do níž vstupuje Česká republika spolu se státy západní Evropy. Prostřednictvím komparativní studie práce umožní porovnat celkem 25 odlišných případů, kterými jsou členské státy Evropské unie, vyjma Kypru, Malty a Lucemburska. Výběr případů nebyl proveden náhodně. Jsou to právě politické orgány Evropské unie, které v současné době poukazují na nutnost zvýšení počtu žen v politice a nastolují diskuzi o strategiích, jejichž implementací by bylo možné rovné politické reprezentace uměle dosáhnout. Samozřejmě vyjma Evropské unie na problémy s genderovou nerovností, a to nejen v politické sféře, upozorňují také další mezinárodní organizace jako Organizace spojených národů (OSN) či již zmíněná Meziparlamentní unie (IPU).

Při výběru případů k této studii bylo nutné zvážit, jaké státy zvolit, a to proto, aby se předešlo zkreslení výsledků analýzy. Pro výběr případů, zemí Evropské unie, hraje několik faktorů. V první řadě je nutné zmínit sdílenou geografickou polohu, která je jedním z výchozích stimulů pro členství ve stejných organizacích, prostřednictvím nichž země sdílí společné rozhodovací orgány a instituce mající

¹ *Women in National Parliaments*. Inter-Parliamentary Union, <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm> (1.7.2013)

² *Women in National Parliaments*. Inter-Parliamentary Union, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (1.7.2013)

dopad na jejich domácí politiku. V tomto případě je směrodatné sdílené členství států v Evropské unii. Geografická poloha je tedy výchozím bodem ovlivňujícím další charakteristiku těchto zemí. To, že do analýzy vstoupí pouze státy EU, znamená záruku splnění hranice určitých kritérií, které musely státy dosáhnout při vstupu do EU. Tato kritéria pak mohou být vyloučena z analýzy, protože je splnily všechny členské země. Země spojují socioekonomické podmínky, které ačkoli nejsou leckdy srovnatelné, překračují pomyslnou hranici nutnou k tomu, aby bylo možné konstatovat, že analýza obsahuje pouze případy hospodářsky vyspělých států. Při srovnávání států s výraznými rozdíly, například ve vyspělosti hospodářství, dochází k tomu, že jako rozhodující proměnné figurují primární socioekonomické faktory, vzdělanost či ekonomická vyspělost žen. V takovém případě mohou tyto proměnné ženám umožnit vnímat nízkou politickou reprezentaci jako problematickou a probudit ve společnosti zájem, aby byla obě pohlaví zastoupena spravedlivě. Členské státy EU poskytují poměrně diverzifikovaný vzorek případů, které však zároveň nemají zcela zásadní odlišné charakteristiky, jaké by bylo možné pozorovat napříč jednotlivými kontinenty. V těchto 28 případech jsou zahrnuty země, ve kterých ačkoliv se nacházejí na jednom kontinentu a splňují tatáž kritéria pro členství v Evropské unii, existuje rozmanitá míra politické reprezentace žen. Následující analýza bere v potaz 25 případů, jedná se o členské státy EU, avšak s výjimkou Lucemburska, Kypru a Malty, které byly z analýzy kvůli jejich velikosti a specifické kulturní charakteristice vyloučeny.

Komparativní studie věnující se politické reprezentaci žen často vyvozují své závěry na základě kvantitativních srovnávacích analýz, do kterých vstupuje velké množství případů a velké množství proměnných. Na druhé straně se setkáváme s kvalitativními výzkumy, kdy se pomocí metody případové studie autor zaměří na konkrétní případ nebo několik málo případů, které do hloubky analyzuje. Na základě těchto studií již bylo definováno několik faktorů, které na míru ženské reprezentace mají vliv. Tato práce zkoumá problematiku nízkého zastoupení žen v politice prostřednictvím kvalitativní srovnávací analýzy QCA (Qualitative-Comparative Analysis). Prostřednictvím QCA by měly být poznatky o proměnných způsobujících nízkou reprezentaci žen prohloubeny tím, že bude zjištěno, jaké kombinace příčin skutečně nízké ženské zastoupení způsobují. Cílem samotné analýzy bude prokázat, která kombinace příčin vede k nízkému či

vysokému zastoupení žen, respektive, zda je přítomnost či nepřítomnost určité příčiny nutnou nebo postačující podmínkou pro nízkou nebo vysokou reprezentaci žen.

Nízká reprezentace žen je zkoumána z několika pohledů. Někteří se snaží nízkou ženskou reprezentaci vysvětlit skrze socioekonomické faktory, autoři je označují také jako individuální proměnné. Jiní upřednostňují vysvětlení pomocí kulturních, neboli společenských příčin, které zahrnují hodnoty a postoje dané společnosti, ale také stav diskuze v rámci daného tématu. Z ryze politologické perspektivy je však na problematiku ženské reprezentace nejčastěji nahlíženo prostřednictvím institucionálního přístupu, v rámci kterého autoři zkoumají vliv institucionálních nezávislých proměnných na politickou reprezentaci žen. Institucionální přístup ke zkoumání politické reprezentace žen následují politologové, kteří mají v oboru velmi zvučná jména, například Pippa Norris, Richard E. Matland či Wilma Rule.

V práci bude sledováno, jaké postačující a nutné podmínky či kombinace institucionálních podmínek mají na míru ženského zastoupení vliv. V závěru práce budou zodpovězeny následující výzkumné otázky:

Je možné nízkou či vysokou politickou reprezentaci žen vysvětlit pomocí jedné příčiny? Respektive je některá z nezávislých proměnných postačující podmínkou pro nízkou či vysokou politickou reprezentaci žen v parlamentech v zemích EU?

Kombinace jakých faktorů vede k nízkému či vysokému zastoupení žen v parlamentech v zemích EU?

Existuje jedna nebo několik kombinací proměnných, které vedou k nízké či vysoké politické reprezentaci žen v parlamentech v zemích EU?

Závislá proměnná je tedy v tomto případě definována jako míra reprezentace žen v legislativních orgánech vyjádřená v procentech. Data se vztahují k 1. červenci 2013. V případě dvoukomorového parlamentu jsou brána v úvahu data o zastoupení žen v dolní komoře parlamentu. Na základě většinou kvantitativních studií věnujících se tématu ženské reprezentace byla

sumarizována teoretická východiska, z nichž bylo vyvozeno několik potencionálních příčin, které vstupují do analýzy jako nezávislé proměnné. Volba nezávislých proměnných navazuje na teoretická východiska, která jsou představena v kapitole *Determinanty nízké politické reprezentace žen*. Do analýzy byly vybrány následující nezávislé proměnné: délka trvání demokracie, volební systém, implementace legislativních genderových kvót, zavedení dobrovolných genderových kvót uvnitř politických stran a síla sociálně demokratických stran v parlamentu. Data potřebná k dichotomizaci nezávislých proměnných jsou aktualizována taktéž k 1. červenci 2013.

Práce je členěna do pěti základních kapitol, které se dále dělí na menší podkapitoly. První kapitola se zaměřuje na teoretické vymezení konceptu politické reprezentace a definici klíčových pojmů. Kapitola pracuje s definicí politické reprezentace podle politoložky Hanny Fenichel Pitkin, představuje čtyři základní typy politické reprezentace a podrobně se zaměřuje na deskriptivní a substantivní modely reprezentace. Tyto dva koncepty jsou neopomenutelným výchozím bodem pro studium politické reprezentace žen. V kapitole jsou představeny ještě dva koncepty, a sice koncept kritické masy a koncept kritických jednání, které vycházejí ze studie D. Dahlerup *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*. Oba koncepty jsou výrazně spjaty se substantivním vnímáním politické reprezentace.

Druhá, také teoreticky orientovaná kapitola, je rozdělena do třech podkapitol. Klade si za cíl tematizovat vývoj a význam genderové rovnosti v politických institucích. První podkapitola definuje pojem gender, jeho význam ve společnosti a v politickém prostředí. Další část sumarizuje historická východiska zapojení žen do politiky. Je v ní velmi stručně nastíněn vývoj získávání volebního práva i nejdůležitější mezníky dneška v boji za rovnoprávné postavení žen v politice. Třetí podkapitola se věnuje obecně platným strategiím, které jsou v rámci procesu zvyšování ženské reprezentace využívány. Zvýšená pozornost se upíná především ke kvótám, které jsou v současnosti nejvíce diskutovaným tématem v souvislosti s umělým navyšováním počtů žen ve vysokých politických funkcích, a to jak z pohledu zastánců, tak i kritiků. Kvóty jsou definovány a klasifikovány podle několika kritérií. Zmínka padne i o vlivech, které implementaci či odmítání genderových kvót ovlivňují.

Třetí kapitola nese název *Determinanty nízké politické reprezentace žen*. Kapitola využívá empiricko-analytického přístupu. Její obsah je velmi důležitý pro následnou analýzu. Kapitola představuje teoretická východiska z jiného úhlu. Tentokrát je pozornost věnována samotným příčinám, které mohou nízkou reprezentaci způsobovat. Na základě četby mnoha studií vztahujících se k tématu byly sumarizovány hlavní determinanty, které mohou ovlivňovat stupeň politické reprezentace žen. V kapitole jsou zmínky o socioekonomických, společenských a institucionálních faktorech, avšak pozornost je soustředěna především na faktory institucionální, z nichž jsou vydedukovány nezávislé proměnné, které vstoupí do analýzy.

Samotná analýza je předmětem čtvrté kapitoly. Design kapitoly odpovídá metodologickým postupům kvalitativní srovnávací analýzy (QCA). V první části je představena metoda QCA. Protože metoda není, obzvláště v českém prostředí, hojně využívána, analytická kapitola začíná stručným představením této metody. V souvislosti s metodologickou poslouplostí je nutné věnovat značnou pozornost také operacionalizaci proměnných. V rámci metody QCA je operacionalizace extrémně důležitá fáze. Všechny proměnné musí být dichotomizovány na základě pevně určených hranic, které musí být stanoveny racionálně a odůvodněny na základě teoretických předpokladů. Uvedení každé proměnné a její operacionalizaci je věnován samostatný prostor. Dalším krokem je pak vytvoření pravdivostní tabulky, která obsahuje pouze dichotomizované proměnné. Právě operacionalizace je nejzranitelnějším místem této metody. Kritice je podrobena dichotomizace proměnných, při níž může dojít ke zkreslování informací, protože stanovení kritérií pro určení hranice při dichotomizaci může být leckdy velmi sporné a subjektivní. Podle autora QCA Charlese Ragina není tato ztráta tak markantní. Většina proměnných je navíc měřitelná nominativním způsobem.³ Podněty pro potenciální kritiku tohoto rázu lze dnes považovat za irelevantní, jelikož QCA byla v roce 2000 zdokonalena na QCA s tzv. fuzzy množinami (fs/QCA). Tato analýza bude provedena pomocí tzv. ostrých množin, jelikož zvolené proměnné mohou být dichotomizovány bez jakéhokoliv zkreslení dat. Presentaci závěrů vzešlých z analýzy poslouží poslední kapitola. V této části práce bude vymezen prostor pro poznatky a komentáře k jednotlivým potenciálním

³ RAGIN, Charles: *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Los Angeles; California Press 1987, s. 86.

příčinám, které budou zjištěny na základě analýzy QCA. V závěru budou zodpovězeny stanovené výzkumné otázky.

Práce čerpá z několika zahraničních databází, které jsou volně dostupné na internetu a obsahují velké množství kvalitních informací a dat. Tato data byla využita k sestavení vlastního datového souboru. V první řadě je jako výchozí zdroj nutné označit *International Institute for Democracy and Electoral Assistance* (International IDEA).⁴ Pro získání dat o zavedení či absenci kvót v jednotlivých zemích byl využíván portál *Quota Project: Global Database of Quotas for Women*.⁵ Hlavní zdroj dat však tvoří archiv Meziparlamentní unie (IPU),⁶ který poskytuje poměrně rozsáhlou databázi údajů o ženské politické reprezentaci téměř ze všech koutů světa.

Literatury vztahující se k tématu politické reprezentace žen je poměrně velké množství, zvláště pak o ženském zastoupení v legislativě. V porovnání s řadou zahraničních studií má však česká literatura k tématu genderové nerovnosti politické reprezentace dosud dluh. Rozsáhlejší komparativní výzkumy věnující se nejen ženské politické reprezentaci, ale i genderovým rozdílům v politické participaci, v českém prostředí téměř chybí, a to obzvlášť pokud bereme v úvahu srovnání se západní politologickou a sociologickou literaturou. I když doposud nebylo publikováno velké množství českých studií, které by zkoumaly politickou reprezentaci žen pomocí různých metodologických postupů, několik českých analýz přece bylo pro tuto práci kvalitním vodítkem. Ve sborníku *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*⁷ se mísí filozofické, sociologické a politologické pohledy na působení žen v české společnosti. Zde byla z politologické perspektivy přínosná zejména kapitola od Hany Havelkové *Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989*. V této stati H. Havelková nahlíží na problematiku žen v politice z kulturního i institucionálního pohledu. Jako hlavní problémy žen v české politice identifikuje kulturní předsudky a roli politických stran, tzv. gatekeepers. Vyjma této kapitoly se v knize nachází ještě politologická kapitola od Petry Rakušanové Guasti a Lenky Václavíkové-

⁴ *International Institute for Democracy and Electoral Assistance (International IDEA)*, <http://www.idea.int/> (10.9.2013)

⁵ *Quota Project: Global Database of Quotas for Women*, <http://www.quotaproject.org/> (10.9.2013)

⁶ *Women in National Parliaments*. Inter-Parliamentary Union, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (1.7.2013)

⁷ HAŠKOVÁ, Hana a kol.: *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha; SOÚ 2006, 331 s.

Helšusové *Ženy v mužské politice*. Petra Rakušanová Guasti v útlé, nicméně informacemi obsáhlé publikaci *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů?*,⁸ sumarizuje institucionální, individuální a společenské bariéry vstupu žen do politiky. Na základě empirických dat analyzuje tyto bariéry na případu České republiky. Studie rovněž představuje strategie pomáhající dosažení genderové rovnosti v politické reprezentaci a poskytuje náhled do Skandinávie, kde genderově téměř vyrovnaná politika funguje již několik desítek let. Práci lze označit za příručku, ze které jsou schopní načerpat základní informace o politické reprezentaci žen i čtenáři bez velkého povědomí o daném tématu.

H. Havelková i P. Rakušanová Guasti působí v Sociologickém ústavu AV ČR a obohacují svými příspěvky o vyloučení žen z české politiky odborné periodikum *Gender, příležitosti a výzkum*. Tento odborný časopis existuje rovněž pod záštitou Sociologického ústavu AV ČR a je výjimečný v tom, že se jedná o jediné periodikum věnující se tématu genderu a rovných příležitostí pro obě pohlaví. Zajímavé články k tématu vyloučení žen z politického života je možné najít také na webových stránkách občanského sdružení Fórum 50%, které se zasazuje o prosazení vyššího počtu žen do rozhodovacích funkcí na všech úrovních vládnutí prostřednictvím realizace mnoha projektů.⁹ Jeho ředitelkou je politoložka Jana Smiggels Kavková.

Zahraniční literatura k tématu ženské politické reprezentace v legislativních orgánech je velmi bohatá. V podstatě se studie k tématu dají víceméně rozdělit do tří základních kategorií. Některé studie analyzují problematiku reprezentace žen ze socioekonomického pohledu, jiné z kulturního. Tyto studie se pohybují někde na rozmezí politologie a sociologie. Pro tuto práci byly nejpřínosnější analýzy institucionálních příčin. Samozřejmě v mnoha publikacích se tyto tři základní přístupy prolínají. V podstatě v rámci akademického prostředí probíhá permanentní debata o tom, jaké příčiny mají skutečně na politickou reprezentaci žen vliv. Většina studií využívá kvantitativní metody, velmi často metodu regresní analýzy k identifikaci statisticky významných proměnných. Na druhé straně se publikují případové studie, které jsou většinou příspěvkem do odborných periodik nebo tvoří spolu s mnoha jinými případovými studii součást komparativní

⁸ RAKUŠANOVÁ, Petra: *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*. Praha, Fórum 50 % 2006, 47 s.

⁹ *Fórum 50%*,
<http://padesatprocent.cz/> (12.9.2013)

literatury, sborníky. Jednou z takových publikací, která poskytla při psaní práce mnoho cenných informací je kniha *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*¹⁰ editovaná Richardem E. Matlandem a Kathleen A. Montgomery, v níž autoři zkoumají politickou reprezentaci žen v dvanácti zemích více než deset let po zavedení demokratického politického systému. Jednotlivé případové studie se podrobně věnují zemím s různou mírou ženské reprezentace. Od zemí s nižší reprezentací žen postupují ke státům, kde je míra zastoupení žen střední až vyšší, až po země s relativně vysokým podílem žen v legislativě, kam v kontextu postkomunistických zemí spadá Německo a Slovinsko. V knize detailně analyzují jak institucionální, tak historické a socioekonomické předpoklady pro genderově vyrovnanou politickou reprezentaci.

Se skloubením institucionálního a kulturního přístupu se setkáváme ve studiích americké politoložky Pippy Norris, která k danému tématu dlouhodobě přispívá velkým množstvím publikací. V knize *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behaviour*,¹¹ kterou P. Norris vydala v roce 2004, se nachází kapitola o politické reprezentaci žen, v níž autorka velmi obsáhle shrnuje hlavní příčiny nízké reprezentace žen vzešlé z jejího statistického výzkumu. Na jednu stranu hodnotí jako velmi vlivnou roli volebního systému a roli nominace kandidátů politickými stranami, na straně druhé zdůrazňuje důležitost kulturních předpokladů, které jsou pro politickou reprezentaci žen příznivější v zemích s rovnostářskými hodnotami, což dokazuje i zkušenost ze severských zemí. Zpočátku lze z odborných článků, které P. Norris publikovala, vysledovat příklon k institucionálnímu přístupu. Je autorkou několika článků o vlivu volebního systému v Nizozemsku. Příkladem je článek *The Impact of Electoral Reform on Women's Representation*.¹² Důležitou publikací je kniha *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change around the World*,¹³ jejímž spoluautorem je Ronald Inglehart. Ústředním tématem knihy je vliv modernizace na změnu hodnot a postoje ve společnosti směrem ke genderové vyváženosti. Jedním ze závěrů této

¹⁰ MATLAND Richard E. – MONTGOMERY, Kathleen A. (Eds.): *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*. New York, Oxford University Press 2003, 400 s.

¹¹ NORRIS, Pippa: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge, University Press 2004, 375 s.

¹² NORRIS, Pippa: *The Impact of Electoral Reform on Women's Representation*. *Acta Politica*, 2, 2006, č. 41, s. 197-213.

¹³ INGLEHART, Ronald – NORRIS, Pippa: *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge, Cambridge University Press 2003, 244 s.

knihy je, že kultura, konkrétně vnímání rovnosti mezi oběma pohlavími, má větší vliv na reprezentaci žen v parlamentech než samotný volební systém.

Naopak jiní autoři zastávají názor, že příznivé sociální podmínky nemohou navýšit politickou reprezentaci žen, pokud není zavedený vhodný volební systém a nejsou zajištěny další institucionální proměnné, které mají pozitivní vliv na politickou reprezentaci žen. Jedním ze zastánců takového názorového postoje je politoložka Wilma Rule.¹⁴ Institucionální nezávislé proměnné dále analyzuje ve svém článku *The incumbency disadvantage and women's election to legislative office*,¹⁵ který byl zdrojem pro tuto práci, Leslie Schwindt-Bayer. Předmětem jejího odborného článku je vliv fenoménu znovuzvolení na politickou reprezentaci žen. Prostor v sumarizaci literatury k tématu politické reprezentace žen patří také již zmiňovanému Richardu E. Matlandovi. Richard E. Matland se věnuje především analýzám úspěšného vstupu žen do politiky ve Skandinávii, nevyhýbá se však ani komparativním studiím. V práci jsem kromě zmíněného sborníku využila také jeho odborné články. V článku *Women's Representation in National Legislatures: Developed and Developing Countries* provádí analýzu stejných proměnných pro dvě odlišné skupiny případů, vyspělé a rozvojové státy. Dochází k zajímavým závěrům, když píše o existenci tzv. klauzule vyspělosti a rozvoje, která je nutná k tomu, aby byla politická reprezentace žen ovlivňována stejnými proměnnými jako ve vyspělých státech.¹⁶ Studie R. E. Matlanda a Donleyho T. Studlara *The Contagion of Women Candidates in Single Member Districts and Proportional Representation Electoral System: Canada and Norway* poskytuje závěry o vlivu volebního systému a také o působení tzv. teorie nákazy (contagion), která se může projevit například při implementaci genderových kvót.¹⁷

Další poměrně velké téma v rámci problematiky genderově vyrovnané politické reprezentace tvoří tzv. pozitivní opatření, kvóty. Kvótami se v politologických kruzích zabývá mnoho autorů, kteří se orientují na zkoumání role

¹⁴ RULE, Wilma: *Parliaments of, by, and for the People: Except for Women?* In: ZIMMERMAN, Joseph F. – RULE, Wilma (Eds.): *Electoral Systems in Comparative Perspective. Their Impact on Women and Minorities*. Westport, Greenwood Press 1994, s. 16.

¹⁵ SCHWINDT-BAYER, Leslie A.: *The incumbency disadvantage and women's election to legislative office*. *Electoral Studies*, 24, 2005, č. 2, s. 227-244.

¹⁶ MATLAND, Richard E.: *Women's Representation in National Legislatures: Developed and Developing Countries*. *Legislative Studies Quarterly*, 23, 1998, č. 1, s. 120.

¹⁷ MATLAND, Richard E. - STUDLAR, Donley T.: *The Contagion of Women Candidates in Single Member Districts and Proportional Representation Electoral System: Canada and Norway*. *The Journal of Politics*, 58, 1996, č. 3, s. 707-733.

žen v politice. Drude Dahlerup v knize, kterou editovala, *Women, Quotas and Politics*, zpracovává spolu s dalšími autory problematiku genderových kvót velmi komplexně. Kniha se navíc nese v duchu zajímavé autorčiny myšlenky, a sice že v boji za vyrovnanou ženskou reprezentaci hraje velkou roli vzrůstající důležitost, aby jednotlivé státy měly dobrou image v mezinárodním společenství. K tomu využívají mimo jiné téma politické reprezentace žen, což pak nahrává ženským hnutím na národní úrovni, kterým v podstatě mezinárodní diskusní trendy hrají do karet v prosazování svých požadavků. Pokud chce být stát na mezinárodním poli viděn v pozitivním světle, musí do své politiky začlenit agendu genderové rovnosti.¹⁸ Zkoumání podnětů vedoucích k implementaci či odmítání genderových kvót v politických stranách se zabývá Miki Caul. Podle jeho závěrů ovlivňují přijetí dobrovolných kvót do stanov politických stran externí a interní faktory. Co se týče interních faktorů, autor se velmi podrobně věnuje charakteristickým rysům politických stran a určuje několik vnitřních charakteristik politických stran, díky nimž vzniká větší pravděpodobnost, že strana přijme genderové kvóty. To, jestli se na politickém trhu nachází politická strana s těmito charakteristikami, je velmi důležité, protože za příznivých externích podmínek podnítl díky tzv. teorii nákazy implementaci kvót také u dalších subjektů na politickém trhu.¹⁹

Mona Lena Krook je další americkou autorkou, která se specializuje na výzkum volebních kvót pro ženy a menšiny. Její první kniha na toto téma nese název *Quotas for Women in Politics. Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*.²⁰ Vyšla v roce 2009 a v současné době je považována za jednu z nejlepších publikací vydaných k tématu genderových kvót. M. L. Krook v knize nahlíží na téma kvót z globální perspektivy. Zajímá se nejen o podněty, které vedou k tomu, že někde kvóty implementovány jsou a jinde nikoliv, ale také o to, jaký má jejich zavedení vliv, jak může působit na politickou reprezentaci žen. Kniha poskytuje ucelený přehled o tématu genderových kvót obecně, ale nabízí i několik případových studií. Autorka ve svých analýzách často zmiňuje, že není možné téma zpracovávat pouze prostřednictvím kvalitativních případových studií nebo kvantitativních výzkumů. Její článek *Comparing Methods for Studying*

¹⁸ DAHLERUP, Drude a kol.: *Women, Quotas and Politics*. New York, Routledge 2006, 312 s.

¹⁹ CAUL, Miki: *Political Parties and the Adoption of Candidate Gender Quotas: A Cross-National Analysis*. *The Journal of Politics*, 63, 2001, č. 4, s. 1214-1229.

²⁰ KROOK, M. Lena: *Quotas for Women in Politics. Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*. New York, Oxford University Press 2009, 304 s.

*Women in Politics: Statistical, Case Study, and Qualitative-Comparative Techniques*²¹ poskytl prvotní podnět pro výběr vhodné metodologie k této práci. Jako jediná z předních autorů bere v potaz výhody, které kvalitativní srovnávací analýza může zkoumání politické reprezentace žen přinést. Sama M. L. Krook pomocí metody QCA analyzovala reprezentaci žen v parlamentech, a to zároveň ve vyspělých západních demokraciích a v rozvojových státech subsaharské Afriky. Interpretaci výsledků vzešlých z analýzy však nevěnuje zpětně dostatečnou pozornost. Cílem tohoto článku je spíše upozornit na možné přístupy ke zkoumání politické reprezentace žen. M. L. Krook shrnuje výhody a nevýhody kvantitativního Large-N, kvalitativního Small-N a Medium-N řešení, tedy kvalitativní srovnávací analýzy.

²¹ KROOK, Mona Lena: *Comparing Methods for Studying Women in Politics: Statistical, Case Study, and Qualitative-Comparative Techniques*. Washington 2005, 36 s.
http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/4/1/9/4/pages41948/p41948-1.php (12.1.2013)

1. Východiska pro studium politické reprezentace žen

Konceptem politické reprezentace se zabývalo již mnoho autorů, proto existuje i mnoho definic a zároveň více způsobů, jak na koncept politické reprezentace nahlížet. Uceleným a širokou veřejností vnímaným způsobem, jak politickou reprezentaci definovat, je pohled Hanny Fenichel Pitkin, která své myšlenky publikovala již v roce 1967 a přesto není její koncept doposud překonaný. Ve své knize *The Concept of Representation* autorka nahlíží na politickou reprezentaci optikou, která se jeví jako velice vhodné teoretické východisko pro studium reprezentace žen. H. F. Pitkin definuje čtyři základní typy politické reprezentace: formální (zástupce je ze zákona zmocněn jednat za ostatní), deskriptivní (kdy reprezentant zastupuje skupinu se stejnými společenskými znaky, např. rasa, pohlaví, bydliště), symbolická (zmocněnec zastupuje národní zájmy) a substantivní (zastupitel usiluje o zvýhodnění politických preferencí a zájmů skupiny). Pro zkoumání ženské reprezentace lze za relevantní teoretická východiska považovat především deskriptivní model a substantivní model politické reprezentace, pokud vycházíme z výše zmíněného modelu politické reprezentace.

1.1. Deskriptivní model politické reprezentace

Z výše zmíněných čtyř dimenzí politické reprezentace H. F. Pitkin je právě deskriptivní model nejvíce zkoumanou kategorií politické reprezentace. Složení legislativy je na první pohled snadno měřitelná proměnná. Deskriptivní model reprezentace lze jednoduše vyjádřit slovem reprezentativnost. Jedná se o teoretický předpoklad, kdy zvolení zástupci jednají ve jméno všech reprezentovaných. H. F. Pitkin definuje deskriptivní reprezentaci jako koncept, v rámci kterého složení zastupitelského orgánu přesně odpovídá poměrům ve společnosti, kterou zastupuje.²² Z normativního pohledu by tedy k dokonalé deskriptivní reprezentaci došlo tehdy, pokud by složení zastupitelského sboru zrcadlově odráželo složení zastupovaného lidu. Pokud by se jednalo o dokonalý odraz společnosti, potom můžeme hovořit o kvalitní politické reprezentaci. Model v sobě zahrnuje dvě podkategorie deskriptivní reprezentace. Funkční reprezentace, která se zaměřuje na vztah mezi zastupiteli a zastupovanými, tedy

²² PITKIN, Hanna F.: *The Concept of Representation*. Barkley Los Angeles, University of California Press 1967, s. 60.

lidem. Teorie sociální reprezentace v sobě skýtá sociální charakteristiky jako rasa, třída a pohlaví.

Pokud bude koncept deskriptivní reprezentace aplikován právě na reprezentaci žen, je nutné vycházet z teoretického předpokladu, že podíl žen v legislativních orgánech by měl reflektovat podíl žen v celé společnosti. Deskriptivní reprezentace definuje poměr mezi muži a ženami v rozhodovacích funkcích, který by měl na základě složení společností být vyrovnaný. Model deskriptivní reprezentace v tomto případě navazuje na model reprezentace formální, v němž existuje mezi muži a ženami rovnost. Na základě zákonných opatření již ženy téměř ve všech zemích mají stejná politická práva jako muži. Nicméně tato politická práva, i přesto, že jsou spravedlivě distribuována oběma pohlavím, nezajišťují spravedlivé politické zastoupení. Proto je nutné dále nazírat na problematiku reprezentace žen z hlediska deskriptivního a následně substantivního modelu. Ačkoliv model formální reprezentace byl již z normativního hlediska naplněn, deskriptivní zastoupení žen v praxi neodpovídá předpokládanému stavu. Formální model je tak prvním krokem k rovnému politickému zastoupení žen, ale ukázalo se, že není dostačující. Proto někteří teoretici zdůrazňují deskriptivní model politické reprezentace, protože neodpovídající zastoupení některých sociálních skupin, jak už pohlaví nebo rasy, vede ke krizi legitimacy demokratických institucí.²³

1.2. Substantivní model politické reprezentace

Substantivní reprezentace je H. F. Pitkin i mnoha dalšími autory považována za nejdůležitější a nejpodstatnější dimenzi politické reprezentace. Substantivní reprezentace je definována jako akt, kdy dochází k tomu, že zvolení zastupitelé jednají v zájmu těch, které reprezentují. Koncept substantivní reprezentace je tedy naplněn pouze tehdy, když dochází k reprezentování zájmů žen jako sociální skupiny.²⁴ Velmi důležitou roli hraje v tomto konceptu politická odpovědnost. Zatímco na deskriptivní reprezentaci lze nahlížet jako na pasivní koncept, substantivní reprezentace je aktivní. Rozdíl mezi těmito dvěma dimenzemi je H. Pitkin charakterizován jako rozdíl mezi „standing for“ například za

²³ PAXTON, Pamela – HUGHES M. Melanie: *Women, Politics and Power. A global Perspective*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press 2007, s. 8-14.

²⁴ LOVENDUSKI, Joni: *Feminizing Politics*. Cambridge, Polity Press 2005, s. 17.

svůj volební obvod v rámci deskriptivní reprezentace a „acting for“ v kontextu reprezentace substantivní. Zvolené reprezentantky nejednají pouze, protože se od nich něco očekává, nýbrž jsou „acting for“ jako skupina.²⁵

Podnětem pro diskuzi o důležitosti substantivní reprezentace je předpoklad o odlišném pohledu na artikulaci některých politických otázek, který na rozdíl od mužů nabízí ženy v politických funkcích.²⁶ Existují předpoklady, že ženy v politice reprezentují odlišné zájmy než muži a mají jiné priority. Tato tvrzení mají své kořeny v životním stylu žen, respektive v odlišných zkušenostech žen z domácností, prací a vůbec veřejné sféry. Na základě této genderové diferenciaci dochází k upřednostňování specifických hodnot a postojů, což se odráží i v politickém rozhodování. Ženy jsou tak v rámci vysoké politiky spojovány s oblastmi jako zdravotnictví či školství. Svými postoji tíhnou spíše k diplomatickým než ke konfliktním řešením napjatých situací. Nicméně ženské politické zájmy nemusejí být tak průhledné a primárně genderově orientované. Některé primární sociální štěpení, na kterém došlo v minulosti ke štěpení politických stran, mezi které patří například štěpení na základě ideologie, třídy, regionu či náboženství, může převážet nad genderovým štěpením a pro některé političky tudíž nemusejí být otázky spojené s reprezentací ženských zájmů primární.²⁷

S hodnocení substantivní reprezentace se pojí dva koncepty, které je nutné zmínit. Jedná se o koncept kritické masy a kritického jednání. Koncept kritické masy se poprvé objevil v práci Rosabeth Moss Kanter (1977) a až poté byl vztažen k tématu ženské reprezentace. V roce 1988 ho ve své práci *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics* definovala D. Dahlerup. Jedná se o to, že „po překročení kritické hranice se mění postavení menšiny a dochází k mobilizaci prostředků, díky nimž je umožněn průchod změnám vedoucím k upevnění rovného postavení žen a mužů v rámci legislativy.“²⁸ Tato hranice byla

²⁵ NORRIS, Pippa: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge, University Press 2004, s. 179.

²⁶ CHILDS, Sarah: *The Substantive Representation of Women*. Parliamentary Affairs, 59, 2006, č. 1, s. 10.

²⁷ LOVENDUSKI, Joni – NORRIS, Pippa: *Westminster Women: the Politics of Presence*. Political Studies, 51, 2003, č. 1, s. 87.

http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Articles/Articles%20published%20in%20journals_files/Westminster_Women_Lovenduski_Norris_2001.pdf (1.10.2013)

²⁸ DAHLERUP, Drude: *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*. Scandinavian Political Studies, 11, 1988, č. 4, s. 296.

stanovena na 30%. V kontextu substantivní reprezentace lze říci, že teprve po dosažení hodnoty kritické masy, by měly ženy získat vliv, jak na politické prostředí, tak na finální politické výstupy. Sama D. Dahlerup však zároveň upozorňuje na to, že to nejdůležitější není dosažení hodnoty kritické masy, nýbrž tzv. kritických jednání.²⁹ Kritická jednání jsou taková jednání, „*kteřá změni pozici menšiny a povedou k dalším změnám. Nejvýznamnější je ochota a schopnost menšiny mobilizovat své organizační a institucionální zdroje s cílem zlepšit vlastní situaci.*“³⁰ Mezi tato jednání patří například snaha o zvolení dalších žen, upřednostňování napomáhající legislativy, zavádění generových kvót, či podpora organizací bojujících za spravedlivou reprezentaci. Přesto, že D. Dahlerup vylepšila koncept kritické masy na koncept kritického jednání, v literatuře o genderové problematice je zvučnější a používanější je na základě subjektivního hlediska spíše původní koncept kritické masy. To demonstruje také inspirace Organizace spojených národů, jejíž Ekonomická a sociální rada v roce 1995, na základě konceptu kritické masy, oficiálně potvrdila stanovení hranice 30% jako nejnižší možné procento zastupitelek, které je potřebné k tomu, aby bylo možné hovořit o spravedlivé reprezentaci v legislativních orgánech.³¹

²⁹ CHILDS, Sarah – LOVENDUSKI, Joni: *Political Representation*. S. 9
<http://www.bbk.ac.uk/politics/our-staff/academic/joni-lovenduski/PoliticalRepresentation.pdf>
(1.10.2013)

³⁰ DAHLERUP, D.: *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*. *Scandinavian Political Studies*, 11, 1988, č. 4, s. 296

³¹ RAAUM, Nina C.: *Gender equality and political representation: A nordic comparison*. *West European Politics*, 29, 2005, č. 1, s. 877.

2. Politická reprezentace žen

Následující kapitola si klade za cíl tematizovat vývoj a význam genderové rovnosti v politických institucích. V první podkapitole jsou přestaveny základní pojmy jako gender či genderové stereotypy. Kromě definice základních pojmů podkapitola nastiňuje diskuzi o rozdílných pohledech na politiku mezi muži a ženami. Druhá část poskytuje sumarizaci základních mezníků v historickém vývoji politické reprezentace žen se zaměřením na získání volebního práva. Nastíněny jsou také nejdůležitější akce konané v souvislosti s diskuzí nad ženskou reprezentací od druhé poloviny 20. století. Poslední část kapitoly se věnuje strategiím zvýšení politické reprezentace žen, hlavně potom genderovým kvótám.

2.1. Role genderu

Ve společnosti existuje mnoho klasifikací, které rozdělují lidi a vytváří různé společenské skupiny. Nejzákladnější je rozdělení podle pohlaví, tedy na muže a ženy. Právě lidské pohlaví jako biologická kategorie slouží jako základ k vytvoření společenské kategorie, genderu.³² Je důležité rozlišovat mezi pojmy pohlaví a gender, jelikož biologická podstata, tedy pohlaví, determinuje genderové rozdíly. To, zda je člověk mužem či ženou slouží jako podklad pro jeho společenské zařazení. K charakteristice genderu slouží předpoklady, dá se říci genderové stereotypy, které jsou lidmi vnímány jako správné a platné a na jejichž základě existují rozdíly v přístupu k oběma pohlavím. Genderové rozdíly pomáhají objasnit a pochopit společenské rozdíly i vztahy mezi oběma pohlavími. Pod pojmem gender se však neskrývá pouze nějaký soubor znaků a charakteristik, jedná se o kontinuální proces, tzv. *gendering*, kdy dochází ke kontextuálním změnám sociálních, psychologických i politických fenoménů, které se dotýkají zájmů obou pohlaví.³³ Celá společnost je prostoupena genderovými stereotypy, tedy „*zjednodušujícími popisy toho, jak má vypadat maskulinní muž či femininní žena.*“³⁴

Genderové stereotypy mohou hrát důležitou roli a směřovat k nízkému zastoupení žen v rozhodovacích politických funkcích. Někteří autoři označují

³² CURRAN, Daniel J. – RENZETTI, Claire M.: *Ženy, muži a společnost*. Praha, Karolinum 2005, s. 20.

³³ LOVENDUSKI, Joni a kol.: *State Feminism and Political Representation*. Cambridge, Cambridge University Press 2005, s. 7.

³⁴ Tamtéž.

rozdíly v politickém chování mezi pohlavími jako tzv. *genderovou propast* (gender gap). Mezi oběma pohlavími existují četné rozdíly, a to jak ve volebním chování, tak v názorech na politické otázky. Na základě výzkumů bylo zjištěno, že ženy nejen upřednostňují jiná témata než muži, dokonce na ně nazírají zcela z jiného úhlu. Pokud jsou tedy podprezentovány, není tak prosazována jejich politická agenda, což může mít důsledky na artikulaci zájmů žen jako velké části společnosti. Zde se dostáváme k diskusi o legitimitě demokratického nastavení ve vyspělých zemích.

Přesto, že neexistuje žádná silná štěpící linie muži - ženy, podle níž by se profilyvaly politické strany po vzoru klasických volebních cleavages jako třída či religiozita, můžeme pozorovat rozdíly ve volebním chování mužů a žen. Na základě poválečných výzkumů existují data, která vypovídají o spíše konzervativních preferencích žen mezi 50. – 80. lety 20. století. Ženy byly konzervativnější než muži, a to jak v ideologii, tak ve volebním chování. Podle současných výzkumů se však situace mění a ženy v mnoha společnostech se stávají více levicovými než muži. Tento zvrát ve vnímání politického rozlišení mezi muži a ženami P. Norris a Inglehart nazývají *moderní genderová propast* (modern gender gap).³⁵ Pokud výzkumy dokazují, že ženy upřednostňují jiná témata než muži, dívají se na ně skrz odlišnou optiku a liší se od mužů i v politických preferencích, není pochyb o tom, že by měly být spravedlivě zastoupeny v politických rozhodovacích orgánech. Uběhlo však přibližně 100 let od zavedení volebního práva v západních demokraciích, a okolo 50ti let, kdy ženy dostaly rovných politických práv jako muži v mnoha částech Latinské Ameriky, Afriky či Asie, a stále není ve většině zemí možné hovořit o rovném politickém zastoupení. Následující podkapitola představí základní mezníky ve vývoji politické reprezentace žen, z nichž nejdůležitější bylo udělení volebního práva.

2.2. Historie genderové rovnosti

Politická reprezentace patří, a vždy patřila, k hlavnímu proudu témat uvnitř feministického hnutí. Spolu s institucionálním vývojem společnosti se stále emancipovanější ženy toužily podílet na politickém životě. Již v roce 1791 požadovala Olympe de Gouge ve své *Deklaraci práv ženy a občanky* rovný

³⁵ INGLEHART, Ronald – NORRIS, Pippa: *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge, Cambridge University Press 2003, s. 113.

přístup obou pohlaví k veřejné správě.³⁶ Častější snahy se začínají objevovat v průběhu 19. století, avšak diskuze týkající se volebního práva se objevovaly až v posledních několika letech 19. století. Toto období bývá označováno jako tzv. první vlna feminismu. Jedná se o období, kdy ženy požadovaly stejná práva, jako mají muži, čehož se snažily docílit získáním volebního práva, které mělo být předstupněm k odstranění dalších nerovností mezi pohlavími. Volební právo v jejich myšlenkách sehrálo roli jakéhosi prostředku, díky němuž dojde k započnutí emancipačního procesu v celé společnosti. Nakonec byla první vlna feminismu ukončena částečným úspěchem, tedy postupným získáním volebního práva téměř ve všech zemích. Zavedení volebního práva pro ženy však zcela nespĺnilo všechna očekávání. V praxi totiž došlo spíše k uplatnění aktivního volebního práva, nicméně pasivní volební právo, jak očekávala Olympe de Gouge, nebylo naplněno.³⁷ Navíc se ženy ve společnosti i nadále potýkaly s diskriminací a předsudky v nejrůznějších formách. Vyústěním dalších emancipačních tendencí byla druhá vlna feminismu ve druhé polovině 20. století. Jelikož již bylo dosaženo politických práv, ženské hnutí se začalo orientovat na jiné celospolečenské ženské otázky a postupně docházelo k radikalizaci.

Udělení volebního práva ženám tehdy velmi ovlivnilo volební participaci. Ženy ve většině světa získaly volební právo do konce Druhé světové války, většina západoevropských zemí dokonce po První světové válce. Některé státy však poskytly ženám stejné právo volby, kterým doposud disponovali muži, již před začátkem První světové války. Mezi tyto země patří Nový Zéland (1893), Austrálie (1902), Finsko (1907) a Norsko (1913). Další dvacítko států rozšířila volební právo na obě pohlaví až po roce 1970, přičemž se mezi ně řadí i evropské země jako Švýcarsko (1971), Lichtenštejnsko (1984) a Portugalsko (1976).³⁸ Bohužel nemůžeme proces trvající od konce 19. století po celé 20. století považovat za dokončený, jelikož stále existují státy, ve kterých ženy nedisponují ani aktivním, natož pak pasivním volebním právem. Jedná se především o

³⁶ Deklarace práv ženy a občanky nebyla nejstarší, první ani ojedinělou deklarací své doby, ale díky své povaze a způsobu, jakým demonstroval vyloučení žen, se dnes stala symbolem ženského boje proti mužské dominanci. Zdroj: HOODFAR, Homa – TAJALI, Mona: *Electoral Politics. Making Quotas Work for Women*. London, Women Living Under Muslim Laws 2011, s.7.

³⁷ HAVELKOVÁ, Hana: *Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989*. In: HAŠKOVÁ, Hana a kol.: *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha, Sociologický ústav AV ČR 2006, s. 25.

³⁸ NORRIS, P.: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*, s. 171.

arabské státy, v nichž ženy nejsou pořád hodny stejného postavení jako muži, například Spojené arabské emiráty či Saudská Arábie.

Volební právo pro ženy propagovaly socialistické strany po celé Evropě. Požadavek na rozšíření volebního práva měly často zakomponovaný ve svých programových prohlášeních. Velkými propagátory bylo levicové hnutí ve Velké Británii, kde se o rozšíření volebního práva intenzivně zasazovali Chartisté, kteří tento boj vedli již od 40. let 19. století. Po roce 1900, kdy byla založena, inkorporovala tento požadavek do svého programu Labour Party.³⁹ V mnoha zemích bylo získání rovného volebního práva následkem První světové války, po jejímž skončení se volební právo rozšířilo do většiny západoevropských zemí, například v Německu, kde poválečná sociálně demokratická vláda tuto problematiku začlenila do své agendy a v roce 1918 získaly možnost volby i německé ženy. Některé státy, Velká Británie, Irsko, Belgie, sice rovné volební právo implementovaly, avšak k jeho naplnění docházelo v omezené podobě, jelikož bylo limitováno restrikcemi. Ve Velké Británii mohly volit vdané, univerzitně vzdělané ženy nad 30 let, které disponovali vlastnictvím nemovitosti.⁴⁰

První volby po rozšíření volebního práva byly provázeny náhlým poklesem volební účasti, jelikož se počet oprávněných voličů navýšil o velké množství voliček, které se nikdy předtím voleb neúčastnily. Ovšem posléze docházelo k pomalému nárůstu ve volební účasti. Tento postupný nárůst pokračoval až do počátku 80. let 20. století, kdy dosáhla volební participace žen úrovně, na které participovali muži.⁴¹ O genderově vyrovnané reprezentaci se však vyjma některých komunistických států, ve kterých byly zavedeny povinné kvóty pro méně vlivné instituce jako parlamenty, hovořit nedalo.

Do procesu dosažení genderově vyrovnané politiky se od poloviny 20. století intenzivně zapojují mezinárodní organizace a boj za zvýšení ženské reprezentace se v podstatě stává globálním problémem a organizace mítinků a konferencí na národní úrovni již není dostačující. Agendu přebírá OSN a téma ženské reprezentace se stává mnohem diskutovanějším než v minulosti. Spojení

³⁹ PINTOR, Rafael L.: *Stages in the Electoral History of Western Europe*. In: PINTOR, Rafael L. – GRATSCHW, Maria (Eds.): *Voter Turnout in Western Europe Since 1945: A Regional Report*. IDEA 2004, s. 14.

⁴⁰ SEPPALA, Nina: *Women and the Vote in Western Europe*. In: PINTOR, Rafael L. – GRATSCHW, Maria (Eds.): *Voter Turnout in Western Europe Since 1945: A Regional Report*. IDEA 2004, s.33-34.

⁴¹ NORRIS, P.: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*, s. 171.

národních ženských hnutí s OSN vyústilo v tzv. Desetiletí žen (1976-1985). Během těchto let došlo k mnoha konferencím, které spojily ženy z akademického prostředí, feministické aktivistky a ženy političky dohromady, aby sdílely své zkušenosti se začleněním žen do vyšší ekonomické i politické sféry a upozorňovaly na problematiku ženské podrepräsentace.⁴² Důležitým mezníkem tohoto období bylo přijetí Úmluvy o odstranění všech forem diskriminace žen⁴³ z roku 1979 (CEDAW), kterou podepsalo 165 států.

Dalším mezníkem, o který se opírá mnoho hnutí za vyrovnanou reprezentaci, byla Světová konference o ženách, která se konala v Pekingu v září 1995 právě pod záštitou OSN. Tato konference dala vzniknout Pekingské akční deklaraci,⁴⁴ jejímž podpisem se všech 189 států prokázalo vůli k řešení ožehavé otázky genderově vyrovnaného politického zastoupení. Celosvětové problémy se zajištěním rovného přístupu k mocenským strukturám a rovných možností participovat na rozhodovacím procesu Pekingská akční deklarace definuje jako *a discourse of exclusion*. Nejdůležitějším posláním této konference však byla nutnost implementace reálných řešení, které pomohou ženskou reprezentaci zvýšit. Deklarace stanoví doporučení přijmout pozitivní opatření, která mají za cíl zajistit určité procento žen, například kvóty.⁴⁵ Celkově se text Akční platformy nese v duchu nutnosti zlepšení ekonomické a politické situace žen k zachování demokracie.

2.3.Strategie zvýšení ženské reprezentace - kvóty

Přesto, že v České republice je otázka genderově vyrovnaného politického zastoupení aktuální přibližně dvě desetiletí, ve světě se vyvážená reprezentace obou pohlaví diskutuje již od poloviny 20. století, ba dokonce vstupem do 21. století se toto téma stává globálním. Přesto po dlouhotrvající celosvětové diskuzi nelze říci, že touha po genderově vyvážené reprezentaci je naplněna. Mnoho studií, které soustředí pozornost na politickou reprezentaci žen, se věnuje právě strategiím a samotným prostředkům, díky kterým by mohla být reprezentace žen

⁴² HOODFAR, H. – TAJALI, M.: *Electoral Politics. Making Quotas Work for Women*, s. 3.

⁴³ *The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (CEDAW), <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (10.10.2013)

⁴⁴ *The Platform for Action*, <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/plat1.htm> (10.10.2013)

⁴⁵ Tamtéž.

zvýšena, čímž bychom se přiblížili ideálnímu stavu, rovnému zastoupení obou pohlaví.

V rámci strategií, které mají primární cíl zvýšit ženské zastoupení, rozlišujeme mezi rétorickými strategiemi, rovnými příležitostmi a tzv. pozitivní diskriminací. Mezi rétorické strategie patří především podpisy mezinárodních smluv a oficiální prohlášení, zatímco pod rovné příležitosti spadají konkrétní opatření vedoucí k vyššímu zastoupení žen. Tyto aktivity jsou často spojeny s financováním konkrétních projektů nebo kampaní. Zatímco první dva termíny jsou jasné a mezi akademiky panuje shoda o jejich používání, s termínem pozitivní diskriminace mnozí autoři spokojeni nejsou. Hlavním důvodem jsou negativní pocity, které mohou být při jeho použití v kontextu spravedlivé reprezentace evokovány. Petra Rakušanová pracuje ve shodě s některými zahraničními publikacemi raději s termínem *pozitivní akce*. „*Pozitivní akce usiluje o zahájení a pokračování procesu směřujícího k dosažení rovných příležitostí mužů a žen za cenu dočasného narušení rovných práv.*“ Podstatou této definice je tedy mechanismus, kdy dochází k potlačení rovnosti práv za účelem upřednostnění rovnosti příležitostí. Cílem pozitivní akce tedy není přímo vyrovnaný počet žen a mužů ve veřejných funkcích, nýbrž rovnost příležitostí při usilování o volenou funkci.⁴⁶ Typickými příklady pozitivní akce jsou kontroverzní genderové kvóty.

2.3.1. Kvóty

V současné době jsou kvóty zavedeny ve více než stovce zemí světa, z toho ve třech čtvrtinách byly implementovány v posledních patnácti letech.⁴⁷ Primárním cílem zavedení genderových kvót je zajištění určité procentuální hranice žen⁴⁸ na kandidátních listinách, v parlamentech, v parlamentních komisích či ve vládách.⁴⁹ Podle slov některých kritiků však kvóty nezajišťují ve společnosti rovnost příležitostí. Podle klasického liberálního pojetí rovnosti příležitostí bylo

⁴⁶ RAKUŠANOVÁ, Petra: *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*. Praha; Fórum 50 % 2006, s. 6.

⁴⁷ KROOK, M. Lena: *Quotas for Women in Politics. Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*. New York, Oxford University Press 2009, s.4.

⁴⁸ Stanovení této procentuální hranice se liší stát od státu. Prostřednictvím kvót by se měla kritická hranice pro ženské zastoupení pohybovat mezi 20%, 30% a 40%. V některých případech je kvótní systém nastaven tak, aby bylo dosaženo vyrovnané politické reprezentace v pravém slova smyslu, tedy 50% mužů na 50% žen.

Zdroj: *About Quotas*. Global Database of Quotas for Women, <http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm> (1.10.2013)

⁴⁹ Tamtéž.

dostatečně spravedlivé zavedení volebního práva pro ženy. Zavedením kvót dochází k přesunu konceptu rovných příležitostí na úplně jiný koncept, a sice koncept rovných výsledků. Nejsou to příležitosti pro obě pohlaví, ale konečné výsledky, které jsou kvótami uměle ovlivněny.⁵⁰ Na koncept rovnosti výsledků byla přenesena pozornost díky tlaku feministických hnutí, které upozorňovaly na to, že dosažení rovnosti není možné pouze odstraněním formálních bariér. Přímá diskriminace a skryté bariéry ženám brání v dosažení stejného politického vlivu, jaký mají muži. Kvůli těmto bariérám musí být zavedena umělá opatření, která rovnost výsledků zajistí. Podle D. Dahlerup tedy kvóty nelze brát jako diskriminační opatření namířené proti mužům, nýbrž jako kompenzaci výše zmíněných skrytých bariér, na které ženy při vstupu do politiky narážejí.⁵¹

Kvóty můžeme dělit na kvóty formální a neformální. Formální kvóty jsou dané zákonem a za jejich nedodržení mohou být uděleny sankce, například v podobě odmítnutí kandidátky nebo snížení či odebrání státních příspěvků politickým stranám. Tento typ kvót byl implementován v mnoha zemích Latinské Ameriky, například v Argentině, v Peru, ve Venezuele, v Bolívii, Brazílii, Ekvádoru, Paraguaji, Panamě, nebo v Dominikánské republice a v Mexiku.⁵² Setkáme se s nimi i v několika evropských státech, jak bude uvedeno v tabulce níže. Naopak neformální kvóty fungují na odlišném principu, kdy si samotné politické strany dobrovolně jistá omezení ve způsobu výběru kandidátů. Právě neformální kvóty jsou považovány za nejefektivnější strategii genderové rovnosti.⁵³ Vzorovým příkladem úspěšné reprezentace žen v politice jsou skandinávské země, kde neexistují zákonem dané kvóty, naopak se zde mezi politickými stranami intenzivně rozšířily strategie neformálních kvót.

Kvóty je však možné klasifikovat několika dalšími způsoby, i když je nutné zmínit, že se jedná spíše o použití odlišné terminologie, než o změnu principu, na kterém je klasifikace založena. Mnoho politologů, například Pippa Norris, kvóty dělí na tři základní skupiny, a sice na rezervovaná křesla, stranické (dobrovolné)

⁵⁰ DAHLERUP, Drude – FREIDENVALL, Lenita: *Quotas as a Fast Track to Equal Representation of Women, Why Scandinavia is no longer the model*. *International Feminist Journal of Politics*, 7, 2005, č. 1, s.26.

⁵¹ DAHLERUP, Drude: *Increasing women's political representation: new trends in gender quotas*. In BALLINGTON, Julie – KARAM, Azza (Eds.): *Women in Parliament: Beyond Numbers*. IDEA 2005, s. 144-145.

⁵² RAKUŠANOVÁ, P.: *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*, s. 6.

⁵³ Tamtéž, s. 7.

kvóty a legislativní kvóty.⁵⁴ Legislativní kvóty se mohou dále dělit na ty, které jsou implementovány skrz volební zákony, nebo kvóty vyžadující změnu ústavního zákona.⁵⁵ V roce 2000 byla odstartována nová vlna zavádění strategie rezervovaných křesel ve státech s velmi nízkou reprezentací žen. Geograficky můžeme tento typ pozitivní akce pozorovat převážně v Africe, Asii a na Středním Východě. Strategie rezervovaných křesel je implementována prostřednictvím reformy ústavního nebo volebního zákona stejně jako u legislativních kvót. Rozdíl mezi legislativními kvótami a rezervovanými křesly ve vytvoření speciálních kandidátních listin pro ženy, volebních obvodů pouze pro ženské kandidátky či přidělení křesel ženám na základě poměru hlasů, jaký jednotlivé politické strany ve volbách obdržely. Rezervovaná křesla na rozdíl od obou typů kvót udávají přesný počet mandátů určených pro ženy. Stranické a legislativní kvóty určují procentuální podíl žen ze všech politických kandidátů.⁵⁶ Někteří autoři naopak rezervovaná křesla z klasifikace vylučují, protože neovlivňují proces nominace kandidátů, ale spíše vytváří specifickou záruku mandátů.⁵⁷

Jiná klasifikace postupuje v dělení kvót hlouběji. Richard Matland dělí stranické kvóty na aspirantské kvóty, které zasahují do vnitřního procesu před výběrem kandidátů uvnitř politické strany a stanovují například, že pouze ženy smějí být nominovány. Dalším typem jsou potom kandidátské kvóty, kdy politická strana vybírá částečný podíl žen mezi konečným listem kandidátů.⁵⁸ V souvislosti s výše zmíněnými typy kvót a jejich dělením D. Dahlerup kategorizaci typů kvót sumarizuje a přichází s dělením kvót ve dvou dimenzích. První dimenze se zaměřuje na to, jak byly kvóty zavedeny, rozlišuje se tedy mezi legislativními a dobrovolnými kvótami. Druhá dimenze se týká toho, na jakou fázi se

⁵⁴ KROOK, Mona Lena: *Quotas for Women in Politics. Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*. New York, Oxford University Press 2009, s.6.

⁵⁵ DAHLERUP, Drude: Electoral Gender Quotas: Between Equality of Opportunity and Equality of Result. *Representation* 43, 2007, č. 2 ,s. 73–92. Citováno podle: KROOK, M. L.: *Quotas for Women in Politics*, s.6

⁵⁶ KROOK, M. L.: *Quotas for Women in Politics. Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*, s.6-7.

⁵⁷ DAHLERUP, Drude a kol.: *Women, Quotas and Politics*. New York, Routledge 2006, 312 s.

⁵⁸ MATLAND, Richard E.: *Electoral Quotas: Frequency and effectiveness*. In: DAHLERUP, Drude a kol.: *Women Quotas and Politics*. New York, Routledge 2006, s. 280-281.

implementace kvóty zaměřuje. V tomto případě rozlišujeme na aspirantské, kandidátské a kvóty pro zvolené.⁵⁹ Přehled poskytuje následující tabulka.

Tabulka č. 1: Typy genderových kvót

Zavedení kvót	Uchazeč/Aspirant	Kandidát	Zvolený
Zákonné kvóty	x	Legislativní kvóty	Rezervovaná křesla
Dobrovolné kvóty	Kvóty pro uchazeče	Stranické kvóty	Dohody mezi PS o vyčlenění některých křesel

Zdroj: přeloženo autorkou podle DAHLERUP, Drude: *Introduction*. In: DAHLERUP, Drude a kol.: *Women, Quotas and Politics*. New York, Routledge 2006, s. 21.

Výše zmíněné kvóty se pojí především k obsazování mandátů v legislativních orgánech. Existují však další typy kvót, které by měly být vhodným prostředkem k navýšení počtu žen ve vysokých rozhodovacích funkcích. Jejich původ je spojen především se skandinávskými zeměmi. Jedná se o právní ustanovení týkající se genderově vyrovnaného rozdělení postů ve veřejných výborech a shromážděních. Tato opatření byla ve Skandinávii přijímána již od 80. let 20. století. Druhým typem je implementace legislativy o dosažení genderové rovnosti ve výborech a exekutivních orgánech v lokální politice, což se týká například Finska, Norska či Španělska. Třetí druh těchto kvót spočívá v přijetí zákona, který stanovuje minimální hranici pro procentuální zastoupení žen ve správních radách veřejných a soukromých společností.⁶⁰ Na základě představení různých typů kvót jasně vyplývá, že kvóty nejsou podstatným nástrojem ke zlepšení genderové rovnosti v reprezentaci pouze pro vysoké politické instituce na národní úrovni. K zavedení kvót došlo také ve volbách druhého řádu, například v lokální politice či volbě do Evropského parlamentu.

Drude Dahlerup nazývá dramatické změny v přijímání kvót jako *kvótní horečku*.⁶¹ Ta se objevila, jak již bylo zmíněno, ve většině zemí. Evropa, vyjma Balkánu, však k implementaci zákonem stanovených opatření o minimálním

⁵⁹ DAHLERUP, Drude: *Introduction*. In: DAHLERUP, Drude a kol.: *Women, Quotas and Politics*. New York, Routledge 2006, s. 19-20.

⁶⁰ DAHLERUP, Drude – FREIDENVALL, Lenita (Eds.): *Electoral Gender Quota Systems and Their Implementation in Europe*. IDEA 2008, s.13, <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/200903/20090310ATT51390/20090310ATT51390EN.pdf> (27.9.2013)

⁶¹ DAHLERUP, Drude: *No Quotas Fever in Europe?* In: BALLINGTON, Julie – BINDA, Francesca: *The Implementation of Quotas: European Experiences*. IDEA 2005, s. 19.

množství žen na kandidátkách zaujímá rezervovanější postoj. Tento odpor k zákonem nařízeným kvótám je bezprostředně spjat s vírou v neslučitelnosti kvót s principy liberální demokracie. Ve větší míře politické strany využívají stranické kvóty. K dodržování těchto kvót se zavazují politické strany v devatenácti členských zemích. Legislativní kvóty byly doposud implementovány v osmi zemích, a sice v Belgii, Francii, Irsku, Polsku, Portugalsku, Řecku, Slovinsku a ve Španělsku. Přičemž pouze pět států nereguluje reprezentaci žen v parlamentu prostřednictvím legislativních ani stranických kvót. Zajímavé je, že mezi tyto země patří Dánsko a Finsko, ve kterých je procentuální počet žen v parlamentu tradičně téměř nejvyšší, ve Finsku 42,5% a v Dánsku 39,1%. Tento jev můžeme vyloučit jako výjimku způsobenou odlišnou genderovou kulturou ve skandinávských zemích. Dalšími zeměmi bez kvót jsou Estonsko, Bulharsko i Lotyšsko. Následující tabulka poskytuje přehled o implementaci legislativních a stranických kvót v zemích EU.

Tabulka č. 2: Legislativní a stranické kvóty v zemích EU

Země	Belgie	Bulharsko	ČR	Dánsko	Estonsko	Finsko	Francie	HR
Leg. kvóty	ANO	x	x	x	x	x	ANO	x
Str. kvóty	x	x	ANO	x	x	x	ANO	ANO

Země	Irsko	Itálie	Kypr	Litva	Lot.	Lucemb.	Maďar.	Malta
Leg. Kvóty	ANO	x	x	x	x	x	x	x
Str. kvóty	x	ANO	ANO	ANO	x	ANO	ANO	ANO

Země	Němec.	Nizozem.	Polsko	Port.	Rak.	Rum.	Řecko	SK
Leg. Kvóty	x	x	ANO	ANO	x	x	ANO	x
Str. kvóty	ANO	ANO	x	x	ANO	ANO	ANO	ANO

Země	Slovinsko	Velká Británie	Španělsko	Švédsko
Leg. Kvóty	ANO	x	ANO	x
Str. kvóty	ANO	ANO	ANO	ANO

Zdroj: Vypracováno autorkou podle *Global Database of Quotas for Women*, <http://www.quotaproject.org/> (10.10.2013)

2.3.2. Faktory ovlivňující zavedení kvót

Pokud však odborné studie prokazují, že zavedení kvótního systému, hlavně v rámci politických stran, vede ke zvýšení ženské reprezentace, je nutné si položit, proč některé politické strany kvóty do svých stanov implementovaly a jiné nikoliv. Jaké faktory ovlivňují zavedení či nezavedení kvót? Podle Mikiho Caula může být rozhodnutí zavést kvóty pro ženy ve straně ovlivněno faktory externími, a sice na úrovni politického systému, a interními charakteristikami dané politické strany. Za prvé předpokládá, že vyšší počet žen, jak v rámci strany nebo i na externí úrovni, například v parlamentu, vede ke zvýšení pravděpodobnosti zavedení kvót. Čím více žen, tím efektivněji mohou ovlivňovat osoby na vysokých stranických postech a lobovat za nutnost zvýšení ženského zastoupení pomocí kvót.⁶²

Dalším faktorem je typ volebního systému. Poměrný volební systém s vícemandátovými obvody je jeden z faktorů, kterým je věnována značná pozornost v následující kapitole, jelikož prokazatelně ovlivňuje míru reprezentace žen. Stejně tak se předpokládá i vyšší pravděpodobnost zavádění stranických kvót v poměrném volebním systému, ve kterém se přerozděluje více mandátů.⁶³

Třetím stimulem pro implementaci kvót je efekt šíření a soutěže vycházející z teorie nákazy (contagion), která říká, že politická strana v multipartismu v podstatě stimuluje ostatní politické strany k přijetí její politiky. Pokud konkrétní strana přijme zavedení kvót do svých interních pravidel, konkurenční politické strany se mohou začít s obavami o ztrátu voličských preferencí, pokud také nezohlední politiku genderových kvót. Na základě řetězové reakci posléze dojde k implementaci kvót napříč politickým spektrem uvnitř stranického systému.⁶⁴ Na základě zmíněné řetězové reakce tedy lze předpokládat, že čím dříve jedna ze stran adoptuje genderové kvóty, tím rychleji dojde k zavedení kvót mezi všemi politickými subjekty.

Posledním faktorem je vnitřní charakteristika politické strany, konkrétně stranická ideologie, organizační struktura a stáří politické strany. Na základě

⁶² CAUL, Miki: *Political Parties and the Adoption of Candidate Gender Quotas: A Cross-National Analysis*. The Journal of Politics, 63, 2001, č. 4, s. 1215.

⁶³ MATLAND, Richard E. - STUDLAR, Donley T.: *The Contagion of Women Candidates in Single Member Districts and Proportional Representation Electoral System: Canada and Norway*. The Journal of Politics, 58, 1996, č. 3., s. 708-709.

⁶⁴ CAUL, M.: *Political Parties and the Adoption of Candidate Gender Quotas: A Cross-National Analysis*, s. 1216.

mnoha výzkumů je dokázáno, že levicové strany se díky rovnostářské ideologii zasazují o ženskou reprezentaci. Navíc historicky bylo vždy ženské hnutí spojeno právě s levicovými politickými stranami. V politických stranách s centralizovanou organizační strukturou je vedení strany schopné pružněji reagovat na poptávku po zvýšení ženské reprezentace zavedením genderových kvót, zatímco ve stranách s více rozdrobenou strukturou musí nejprve lokální subjekty vyvinout tlak na vedení politické strany. Nakonec může sehrát roli také stáří strany. Novější strany mohou spíše zavést kvóty, a to protože se snaží nalákat voliče na nová, atraktivní témata a zároveň nemají co ztratit, protože nemají loajální cílové skupiny voličů, mohou se zaměřit například na ženy.⁶⁵ To se nedá říci o dlouhodobě etablovaných politických stranách, které se mohou řídit předsudky o ztrátě voličské podpory kvůli „upřednostňování“ žen na kandidátních listinách.

⁶⁵ Tamtéž, s. 1217-1218.

3. Determinanty nízké politické reprezentace žen

Existuje mnoho vysvětlení, proč pozorujeme tak výrazné rozdíly v politické reprezentaci mezi muži a ženami. Jedno z nejzákladnějších vysvětlení argumentuje odůvodněním na základě sociologického pohledu. Přítomnost jedinců v politice je předurčena na základě socializace v dětství, kde dochází k odlišnostem v rámci socializace obou pohlaví. S nadsázkou lze říci, že děti se učí, že politika je převážně maskulinní činnost.⁶⁶ Ačkoliv je společnost prostoupena genderovými stereotypy, nedá se jednoduše konstatovat, že ženy o vstup do politiky z důvodu socializace nemají zájem. Naopak v politologické literatuře nalezneme mnoho překážek, které ženám vstup do politiky znesnadňují, ne-li dokonce znemožňují. Následující kapitola si klade za cíl nastínit teoretická východiska, z nichž lze vyvodit faktory, které mohou mít signifikantní vliv na nerovné politické zastoupení mužů a žen. Následně budou na základě této kapitoly vybrány proměnné, které vstoupí do analýzy.

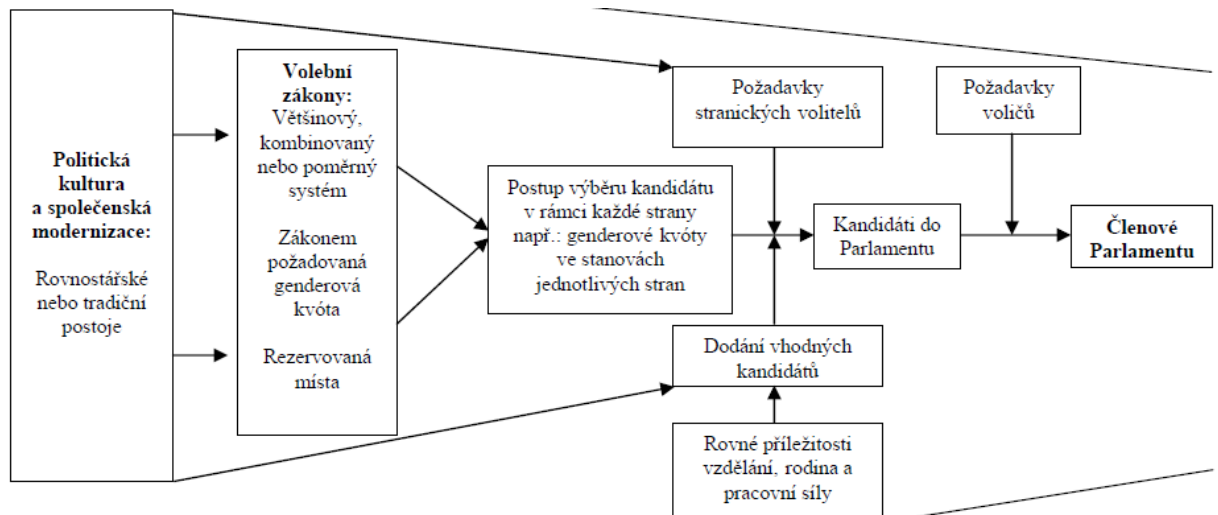
Nízká míra reprezentace žen v politických rozhodovacích orgánech, v tomto případě v parlamentech, není způsobeno jednou příčinou, ale kombinací faktorů, které nízké zastoupení žen ovlivňují. Základní štěpící linií ve zkoumání determinantů nízké politické reprezentace žen je míra sociální a hospodářské vyspělosti. Richard E. Matland v roce 1998 publikoval studii, ve které zkoumá míru ženské reprezentace ve vyspělých a rozvojových státech. Na základě regresního modelu dochází k závěru, že nezávislé proměnné, které mají podle testovaného modelu vliv na míru politické reprezentace žen ve vyspělých státech, nevykazují statistickou významnost ve vztahu k míře ženské reprezentace v rozvojových zemích. V souvislosti s tím R. E. Matland upozorňuje na existenci tzv. klauzule, pomyslné hranice vyspělosti a rozvoje. Minimální stupeň rozvoje je nutný k tomu, aby byla míra reprezentace žen ovlivňována stejnými proměnnými jako u vyspělých států. S vyšší mírou vyspělosti země roste aktivita žen získat prostředky nutné pro zapojení se do politiky (vzdělání, pracovní zkušenosti). Ženy se tak stávají relevantními politickými kandidátkami. Právě rozvoj, jak sociální i hospodářský jsou pro tento proces zásadní podmínkou.⁶⁷ Pokud je překonána kritická hranice rozvoje, politická reprezentace žen začíná být ovlivňována dalšími

⁶⁶CURRAN, Daniel J. – RENZETTI, Claire M.: *Ženy, muži a společnost*, s. 390.

⁶⁷MATLAND, Richard E.: *Women's Representation in National Legislatures: Developed and Developing Countries*. *Legislative Studies Quarterly*, 23, 1998, č. 1, s. 120.

proměnnými. Tyto závěry potvrzuje i studie Petry Rakušánové a Lukáše Linka, kteří přichází se závěrem, že zatímco volební systém a kvóty mohou být zásadními proměnnými ovlivňujícími ženskou reprezentaci ve vyspělých zemích, ekonomická vyspělost a vzdělanost žen jsou v nejsilnějším kauzálním vztahu s ženskou reprezentací v rozvojových státech.⁶⁸ Následující schéma prezentuje jednotlivé fáze, kterými musí kandidát/ka projít, aby byl nominován na kandidátní listinu, následně mohl být zvolen a stal se držitelem mandátu. Jednotlivé fáze tohoto procesu slouží k představě o tom, jaké potenciální příčiny mohou vést ženám bránit k získání poslaneckého mandátu.

Schéma č. 1: Proces výběru kandidátů

Zdroj: NORRIS, P.: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*, s. 183. Citováno podle: RAKUŠANOVÁ, Petra: *Mechanismy inkluze a exkluze žen v politice v České republice. Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 6, 2005, č. 2. (www.ceeol.com)

Obecně lze faktory, které ovlivňují podíl žen v politických rozhodovacích orgánech, v tomto případě v legislativních tělesech, rozdělit podle na základě existujících studií do tří oblastí, institucionální, kulturní a socioekonomické determinanty. Socioekonomické proměnné mají však podle P. Norris zanedbatelný vliv. Na základě kvantitativní analýzy dostupných dat P Norris konstatuje, že socioekonomický vývoj není nutnou podmínkou pro vyšší reprezentaci žen v parlamentech. Ve vyspělých státech je mnohdy politická reprezentace žen na

⁶⁸ RAKUŠANOVÁ, Petra – LINEK, Lukáš (Eds.): *Analýza nízkého počtu žen v politických a rozhodovacích funkcích. Závěrečná zpráva projektu*. Praha 2004, s. 2-3. http://www.mpsv.cz/files/clanky/961/02_zprava.pdf (15.10.2013)

stejné úrovni, někdy i nižší než v rozvojových státech. Proto ve svých studiích upřednostňuje analýzu kulturních a institucionálních proměnných.⁶⁹ V následující podkapitole je okrajově vysvětleno, v čem spočívají základní argumenty socioekonomického a kulturního přístupu. Hlavní důraz je však kladen na druhou podkapitolu, která se zaměřuje na institucionální proměnné, kterým je zde vzhledem k tomu, že předmětem této studie jsou právě institucionální proměnné, věnována výrazně vyšší pozornost.

3.1.Socioekonomické a kulturní proměnné

3.1.1. Vliv socioekonomických proměnných

Socioekonomický přístup může být někdy označován jako přístup individuální. Rané sociologické výzkumy považovaly socioekonomické proměnné jako vzdělání, zaměstnanost, ekonomické postavení za hlavní determinanty problému s nízkou reprezentací žen. Rozhodujícími faktory vedoucí k nízkému či vysokému podílu zvolených žen jsou socio-ekonomické charakteristiky, především vzdělání, povolání a celkově ekonomické postavení ve společnosti. Zde vycházíme z předpokladu, že vrcholná politika je záležitostí společenských elit, tedy lidí s univerzitním vzděláním a tomu odpovídajících povolání. Pokud ženy disponují univerzitním vzděláním, zvyšuje to jejich šanci dostat se na stranické kandidátky a následně stát se součástí politické elity.

Stejné socioekonomické charakteristiky však zvyšují pravděpodobnost vyšší reprezentace žen také z jiných důvodů. S vyšším vzděláním zároveň vzrůstá tendence chtít se ucházet o zvolení do příslušného politického orgánu. Lidé s univerzitním vzděláním participují mnohem více než ti s nižším vzděláním, sledují mediální události, vstřebávají informace a jsou způsobilí se aktivně zapojovat do politických diskuzí. To platí i ve společnostech s různými kulturními charakteristikami.⁷⁰ Podobnou souvislost můžeme nalézt i mezi zaměstnáním a politickou participací. Práce ženám poskytuje organizační zázemí pro politické

⁶⁹ NORRIS, P.: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*, s. 179-187.

⁷⁰ NORRIS, Pippa: *Women's Legislative Participation in Western Europe*. *West European Politics*, 8, 1985, č. 4, s. 95.

aktivity skrz členství v odborech či jiných skupinách. Ty se poté angažují i ve vrcholné politice.⁷¹

3.1.2. Vliv kulturních proměnných

Některé studie považují kulturní přístup ke zkoumání ženské reprezentace minimálně za stejně důležitý jako institucionální.⁷² V rámci kulturního přístupu je středobodem analýz otázka, zda skandinávská společnost zaujímá liberálnější postoj k ženám, k jejich emancipaci a rovnosti s muži, než je tomu v případě anglo-saské tradice, kdy panují ve společnosti konzervativní a rezervované postoje k společenskému postavení žen, tím spíše v politice, má vliv na podíl žen v rozhodovacích politických funkcích. Pippa Norris a Ronald Inglehart rozvíjeli ve své práci teorii modernizace, přičemž pracovali s hypotézou říkající, že lidský rozvoj přispívá ke změnám kulturních postojů ve společnosti směrem k genderové rovnosti.⁷³ Zároveň však dodávají, že kulturní změny ve společnosti nejsou postačující podmínkou pro zvýšení reprezentace žen v politických funkcích.⁷⁴

Dopad modernizace na ženské pohlaví se projevil ve dvou fázích:

1. Díky industrializaci se ženy staly placenými zaměstnankyněmi, rapidně klesla míra úmrtnosti. Došlo k rozšíření gramotnosti, díky čemuž ženy získaly přístup ke vzdělání. Později jim bylo uděleno volební právo a mohly se stát součástí politické reprezentace, ale přesto neměly takovou moc jako muži.
2. Druhá, postindustriální fáze posunula ženy blíže směrem k genderové vyváženosti. Více žen pracovalo na lukrativních pracovních pozicích, získávalo vliv ve volených i jmenovaných politických funkcích.

Polovina světa doposud nevstoupila do druhé fáze a pouze vyspělé industriální společnosti se pohybují tímto směrem.⁷⁵

Ačkoli není pochyb o tom, že společensko-kulturní přístup nějakým způsobem ovlivňuje politickou reprezentaci žen, institucionální přístup se jeví jako

⁷¹ Tamtéž, s. 96.

⁷² INGLEHART, Ronald – NORRIS, Pippa: *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge, Cambridge University Press 2003, 244 s.

⁷³ Tamtéž, s. 10.

⁷⁴ Tamtéž, s. 9.

⁷⁵ Tamtéž, s. 11.

nejdůležitější. To demonstruje například Wilma Rule. Autorka ve svém článku *Women's Underrepresentation and Electoral Systems* dochází k závěru, že příznivé společensko-kulturní podmínky nemohou vykompenzovat nepříznivou situaci v politickém zastoupení žen, pokud je v politickém systému přítomen takový volební systém, který není vyššímu ženskému zastoupení nakloněn. Naopak vhodný volební systém může pomoci zvýšit nízkou politickou reprezentaci žen i přes nevyhovující společensko-kulturní podmínky.⁷⁶

3.2. Institucionální proměnné

Někteří autoři, například Wilma Rule, Pippa Norris či Richard E. Matland, vyzdvihují institucionální přístup v pohledu na problematiku genderově vyvážené politické reprezentace. Největší důraz je v rámci těchto proměnných kladen na vliv volebního systému. Mezi politology panuje shoda o předpokladu, že nastavení volebního systému má prokazatelné dopady na reprezentaci žen v parlamentech. Listinný poměrný systém výrazně zlehčuje šanci žen dostat se na kandidátky politických stran, a tím pádem také zvyšuje pravděpodobnost úspěšného zvolení a následného získání mandátu, na rozdíl od jednokolového většinového systému. Tento předpoklad je podporován zkušeností z anglosaských zemí, kde se volí pomocí většinové formule, tzv. first-past-the-post systému (FPTP) a ženy jsou v místních parlamentech výrazně podreprezentovány. Naopak ve Skandinávii, kde se volí pomocí listinných poměrných systémů, je reprezentace žen výrazně vyšší.⁷⁷

Samotné odůvodnění tohoto předpokladu je však složitější a souvisí mimo jiné s teorií racionální volby uplatněné při nominaci kandidátů či sestavování kandidátních listin. Při výběru kandidátů se uvažuje tak, aby byl maximalizován volební zisk. Pokud má politická strana omezené informace o preferencích mezi voliči, bude se v souladu s teorií racionální volby snažit minimalizovat risk tím, že nominuje úřadujícího kandidáta. Zde se však naráží na skutečnost, že převážná většina znovuzvolených poslanců jsou právě muži, což znevýhodňuje ženy, jelikož se musí postavit vůči mužům obhajujícím mandát a porazit je, což je mnohdy při

⁷⁶ RULE, Wilma: *Women's Underrepresentation and Electoral Systems*. *Political Science and Politics*, 27, 1994, č. 4, s. 689. (www.jstor.org)

⁷⁷ NORRIS, P.: *Women's Legislative Participation in Western Europe*, s. 93.

sestavování kandidátních listin nemožné.⁷⁸ Pokud politické strany nemají k dispozici na nominaci kandidáta, který by obhajoval mandát, jsou nuceny vybrat takového nového reprezentanta, který bude sdílet podobné sociální a politické charakteristiky jako předchozí poslanec.⁷⁹ V tomto případě se jedná o začarovaný kruh, jelikož většina členů parlamentů jsou muži, existuje nízká pravděpodobnost, že vedení politických stran bude mít zájem nominovat nebo umístit do čela kandidátní listiny ženu. Vliv znovuzvolených kandidátů má prokazatelný negativní účinek na podíl žen v parlamentech zemí, kde je znovuzvolení velmi časté, tedy ve Velké Británii i ve Spojených státech.⁸⁰

Reprezentace žen v parlamentech je silně ovlivňována také velikostí volebních obvodů. Velikost volebního obvodu, která odráží počet křesel přerozdělovaný v daném obvodu, má přímý dopad na nominaci či absenci žen na kandidátních listinách, působí také přímo na strategie politických stran a kandidátů ve volbách. Ve více-mandátových volebních obvodech tedy logicky roste pravděpodobnost, že budou nominovány kandidátky a ne jenom kandidáti. Navíc v poměrném volebním systému jsou sestavovány kandidátní listiny s několika tvářemi pro každý více-mandátový volební obvod. Aby politické strany nebyly znevýhodněny, snaží se, aby byla kandidátní listina složena z různých kandidátů prezentujících odlišné sociální štěpení ve společnosti, a to i na muže a ženy. Dalo by se tedy očekávat, že mezi uchazeči o mandáty se objeví jak muži, tak ženy. Navíc případné vyloučení jednoho pohlaví by mohlo signalizovat diskriminaci, což by nevrhlo na politickou stranu dobré světlo.⁸¹

V souvislosti s velikostí volebního obvodu je však nutné se zaměřit na volební klauzule. Podle R. Matlanda větší volební obvody zvyšují pravděpodobnost vyššího zastoupení žen. Je však nutné uvažovat nad tím, kdo může být díky velikosti volebního obvodu zvolen. Pokud jsou v rámci volebního systému nastaveny velké volební obvody, nebo dokonce jeden celostátní volební obvod, a zároveň je velmi malé procento hlasů nutné pro získání mandátu, ženská reprezentace může být ohrožena. Jedním z příkladů je Izrael, kde je jeden celostátní obvod a zároveň velmi nízká uzavírací klauzule 1,5%. Tato nízká

⁷⁸ SCHWINDT-BAYER, Leslie A.: *The incumbency disadvantage and women's election to legislative office*. Electoral Studies, 24, 2005, č. 2, s. 228.

⁷⁹ NORRIS, P.: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*, s.182.

⁸⁰ SCHWINDT-BAYER, L. A.: c. d., s. 228.

⁸¹ NORRIS, P.: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*, s.189.

hranice podněcuje kandidaturu mnoha malých politických uskupení, které běžně získávají jeden nebo dva mandáty. Tyto politické strany mají většinou jako lídra kandidátky muže, následovaného několika dalšími kandidáty, zatímco ženy jsou umístěny do spodní části kandidátní listiny, což v případě malých politických stran nevede k získání mandátu.⁸² Zvýšení volební klauzule vylučuje z přerozdělování mandátů malé politické strany, které by získaly několik málo mandátů pro své převážně mužské lídry.

Role voličů je v otázce genderově vyrovnané politické scény mnohdy zanedbatelná. Politické strany mají na politickou reprezentaci žen výrazně vyšší vliv. Díky nominačnímu procesu na kandidátní listiny se totiž dostávají do role tzv. gatekeepers. Faktickou moc mají nominační komise politických stran, které vybírají kandidáty a určují, zda budou kandidovat v příznivě laděných či pro stranu nepřátelských obvodech. Poměrné volební systémy napomáhají ke zvolení žen z důvodu teorie nákazy, ke které v nich dojde spíše než ve většinových volebních systémech. Teorie nákazy říká, že existují situace, kdy politické strany přijímají politiku, kterou vykonávají jiné politické strany. Jakmile politická strana v tomto případě nominuje ženy na významné pozice kandidátních listin, ostatní politické strany budou pravděpodobně rychleji adoptovat tutéž politiku v poměrném volebním systému. Potencionální náklady za nominaci žen by měly být nižší než v jednomandátových obvodech většinového systému, kde mají politické strany možnost nominovat pouze jednoho kandidáta. Pokud budou chtít jako jediného kandidáta nominovat ženy, musí vyloučit kandidáta, pravděpodobně muže, který by se ucházel o znovuzvolení. V poměrném volebním systému může tedy strana méně ztratit, naopak více získat, protože i sebemenší vyšší počet volebních hlasů navíc obdržený díky kandidatuře ženy, může přinést zisk několika mandátů.⁸³ Problém nominace kandidátek je velmi dobře podchycen ve skandinávských zemích. Ženská hnutí zde přesměrovala pozornost od růstu počtu žen v politice obecně k dosažení vyrovnaného zastoupení v nominačních komisích politických stran.⁸⁴

⁸² MATLAND Richard E. – MONTGOMERY, Kathleen A. (Eds.): *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*. New York, Oxford University Press 2003, s. 28.

⁸³ MATLAND, Richard E.: *Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems*. In: BALLINGTON, Julie – KARAM, Azza (Eds.): *Women in Parliament: Beyond Numbers*. IDEA 2005, s. 102.

⁸⁴ DAHLERUP, Drude: *No Quotas Fever in Europe?* In: BALLINGTON, Julie – BINDA, Francesca: *The Implementation of Quotas: European Experiences*. IDEA 2005, s. 19.

Americká politoložka Wilma Rule upozorňuje na jinou institucionální proměnou, a sice na ideologické rozložení křesel v legislativní komoře. Existence vztahu mezi ideologickým rozložením křesel a procentuálním zastoupením žen vychází z předpokladu, že pravicově orientované politické strany zastávají tradiční konzervativní hodnoty, které samy o sobě vylučují ženy z politického života.⁸⁵ Levicové politické strany byly historicky spjaty s ženským hnutím po celém světě a mnoha autory jsou označovány jako hlavní hybatelé změn v boji za genderově vyrovnanou politickou reprezentaci.⁸⁶

Další institucionální proměnou, která je diskutovaná v souvislosti s reprezentací žen, je stupeň demokratizace. Tento vztah vychází z předpokladu, že konsolidovaná demokratická společnost bude společností, v níž existují občanské a politické svobody, které ženám poskytují aktivní i pasivní volební právo, ale hlavně prostředí, díky kterému mohou být reálně zvoleny. Přesto, že úroveň demokracie se zdá být jednou ze základních podmínek pro vyvážené politické zastoupení obou pohlaví, objevují se pochybnosti o významnosti tohoto vztahu. Politolog Andrew Reynolds nenachází významný vztah mezi stupněm demokratizace a mírou zastoupení žen. Tento vztah mohou oslabovat deviantní případy komunistických zemí jako Kuba či Čína, kde existují legislativní kvóty zajišťující konstantní počet žen v politických orgánech.⁸⁷

85 RULE, Wilma: *Electoral Systems, Contextual Factors and Women's Opportunity for Election to Parliament in Twenty-Three Democracies*. The Western Political Quarterly, 40, 1987, č. 3, s. 479. (www.jstor.org)

86 KROOK, Mona Lena: *Comparing Methods for Studying Women in Politics: Statistical, Case Study, and Qualitative-Comparative Techniques*. Washington 2005, s. 13. http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/4/1/9/4/pages41948/p41948-1.php (12.1.2013)

87 REYNOLDS, Andrew: *Women in the legislatures and executives of the world: Knocking at the highest glass ceiling*. World Politics, 51, 1999, č. 4, s. 547–572. Citováno podle: INGLEHART, R. – NORRIS, P.: *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change around the World*, s. 132.

4. Analytická část

Následující kapitola se soustředí na provedení analýzy. Ještě před začátkem analýzy, je prvním krokem této analytické části úvodní představení použité metody, která není tolik využívaná, alespoň co se českého akademického prostředí týče. Proto je na začátek následující části práce vsunuta krátká podkapitola, která představí základní koncepty, na nichž je kvalitativní srovnávací analýza postavena. Struktura kapitoly odpovídá zvolenému metodologickému postupu. Nejprve je důraz kladen na operacionalizaci proměnných. Každé proměnné je věnován prostor pro vysvětlení způsobu její operacionalizace. Poté následuje prezentace výsledků analýzy. V této části jsou demonstrovány výsledné kauzální kombinace proměnných. Odděleně je věnována pozornost prezentaci výsledků analýzy přítomnosti důsledku, tedy jaká kombinace příčin vede k vysoké politické reprezentaci žen, a také sumarizaci kombinací, které způsobují nízkou politickou reprezentaci žen.

4.1. Metoda QCA

Kvalitativní srovnávací analýza (QCA) je metoda, jejímž průkopníkem se stal v roce 1987 americký politolog a sociolog Charles Ragin.⁸⁸ Jedná se o kvalitativní metodu, která je ve své podstatě vystavěna na principu základních Booleovských operací: disjunkce, konjunkce, minimalizace a implikace. Tato empirická metoda analyzuje vybrané proměnné, potenciaální příčiny, které vycházejí z existujících relevantních teorií. Jejím hlavním cílem je identifikace různých kombinací příčin (nezávislých proměnných), které mají vliv na přítomnost či nepřítomnost zkoumaného jevu, důsledku.⁸⁹ Metoda pracuje s nutnými a postačujícími podmínkami. Její podstatou je identifikace, následné zjednodušení a porovnání kauzálních konfigurací.

Počátečním metodologickým krokem je vytvoření datové matice se všemi proměnnými, jejíž význam je hlavně přehledový. Data musí být převedena na nominální škálu a dichotomizována. Zkoumaná potenciaální příčina je buď přítomna (1), nebo je absentována (0). Datová matice slouží jako předstupeň k vytvoření pravdivostní tabulky. Hlavní význam pravdivostní tabulky spočívá

⁸⁸ RAGIN, Charles: *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Los Angeles, California Press 1987, 185 s.

⁸⁹ KOUBA, Karel: *Kvalitativní srovnávací analýza (QCA) a konfiguratívni metody v politologii*. In: NOVÁK, Miroslav a kol.: *Úvod do studia politiky*. Praha, SLON 2011, s. 469.

v sumarizaci všech nezávislých proměnných, které jsou zaznamenány spolu s přítomností či nepřítomností důsledku. Poskytuje tak přehled všech možných kombinací, které vedou či nevedou ke zkoumané příčině. Jak Ch. Ragin upozorňuje, v pravdivostní tabulce není zohledněna četnost výskytu konkrétních kombinací příčin, na rozdíl od statistických metod, ve kterých četnost představuje důležitý indikátor.⁹⁰ Stěžejním krokem pro vytvoření pravdivostní tabulky je operacionalizace proměnných, která je u QCA obzvláště důležitá. Pozornost operacionalizaci proměnných bude věnována v následující podkapitole.

4.2. Operacionalizace proměnných

Existuje mnoho studií, které analyzují politickou reprezentaci žen v parlamentech pomocí kvantitativních metod nebo naopak případových studií. Podle takových odborných prací bylo vybráno pět nezávislých proměnných, které podle teoretických předpokladů ovlivňují zkoumaný důsledek, tedy politickou reprezentaci žen. Na základě sumarizace teoretických východisek byly vybrány nezávislé proměnné: délka trvání demokracie, volební systém, implementace legislativních genderových kvót, zavedení dobrovolných genderových kvót uvnitř politických stran a síla sociálně demokratických stran v parlamentu, za účelem zjistit, jak se tyto potencionální příčiny chovají v různých kombinacích a produkují vysokou nebo nízkou politickou reprezentaci žen. Způsob operacionalizace těchto nezávislých proměnných a závislé proměnné politická reprezentace žen je předmětem následující části práce.

4.2.1. Politická reprezentace žen

Aplikace metody QCA vyžaduje dichotomizaci proměnných. Z toho důvodu je nutné stanovit hranici operacionalizace závislé proměnné, tedy politické reprezentace žen. V případě této studie závislá proměnná udává procentuální zastoupení žen v dolní komoře parlamentu (popř. v jednokomorovém parlamentu). V následujícím kroku bude definována hranice, na základě které bude kódem 1 označena vysoká ženská reprezentace, zatímco pod kód 0 spadnou případy, ve kterých jsou ženy v parlamentech podreprezentovány, jedná se tedy o nízkou politickou reprezentaci.

⁹⁰ RAGIN, Ch.: c. d., s. 87-88.

Jako nejvhodnější kritérium pro určení toho, zda jsou ženy v parlamentu zastoupeny dostatečně, nebo zda jsou podreprezentovány, považují následovat koncept kritické masy, který se v souvislosti s podreprezentací žen poprvé objevil v pracích Rosabeth Moss Kanter a Drude Dahlerup. Když D. Dahlerup aplikovala koncept kritické masy na problematiku ženské politické reprezentace, určila symbolickou hranici, kdy ženy dosáhnou spravedlivého politického zastoupení na 30 %.⁹¹ Přes kritiku, kterou za koncept kritické masy D. Dahlerup sklídila, vzalo tuto hranici za svou mnoho feministických hnutí i mezinárodních organizací. Argumentace konceptu kritické masy byla často používána v souvislosti s diskuzí o zavádění genderových kvót.

Samozřejmě, že procentuální hranici je nutno vnímat v kontextu případů, které do analýzy vstupují. Vzhledem k tomu, že případy, s nimiž bude pracováno v rámci této analýzy, jsou evropské státy, které splňují kritéria hospodářské a sociální vyspělosti, není nutné výše stanovenou hranici snižovat a přizpůsobovat, jako by tomu bylo v případě rozvojových zemí. Jak bude demonstrováno v následující tabulce, i pro většinu vyspělých států, členů EU, není snadné této hranici dosáhnout. Stanovenou hranici 30 % překračují pouze skandinávské země, Belgie, Itálie, Nizozemsko, Německo, Slovinsko a Španělsko, což pouze utvrzuje v tom, jak důležité je poznatky o příčinách nízké politické reprezentace žen prohlubovat. Přehled o procentuálních podílech žen v parlamentech zemí EU poskytuje následující tabulka.

Tabulka č. 3: Procentuální zastoupení žen v parlamentech

Země EU	ZP -PRŽ
Belgie	38,00%
Bulharsko	24,60%
Česká republika	22,00%
Dánsko	39,10%
Estonsko	20,80%
Finsko	42,50%
Francie	26,90%
Chorvatsko	23,80%
Irsko	15,10%
Itálie	31,40%
Litva	24,10%

⁹¹ DAHLERUP, D.: *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*, s. 296.

Lotyšsko	23,00%
Maďarsko	8,80%
Německo	32,90%
Nizozemsko	38,70%
Polsko	23,70%
Portugalsko	28,70%
Rakousko	27,90%
Rumunsko	13,30%
Řecko	21,00%
Slovensko	18,70%
Slovinsko	32,20%
Velká Británie	22,50%
Španělsko	36,00%
Švédsko	44,70%

Zdroj: Vypracováno autorkou na základě dat IPU: *Women in National Parliaments*. Inter-Parliamentary Union, <http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (1.7.2013)

4.2.2. Demokracie

Jako rozhodující kritérium pro operacionalizaci této proměnné byla zvolena délka trvání demokracie, a konkrétně to, že demokratický systém musí v zemi existovat déle než 25 let. V případech, kdy v zemi existuje demokratický systém déle než 25 let, je proměnná kódována číslem 1. Naopak země, které jsou demokratické kratší dobu, než je 25 let, jsou v datové matici označeny číslem 0. Stanovení hranice 25 let v kontextu zvolených případů paralelně dělí země na postkomunistické a nepostkomunistické. Celkem 11 případů je kódováno číslem 0, jedná se o Bulharsko, Českou republiku, Estonsko, Chorvatsko, Litvu, Lotyšsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko, Slovensko a Slovinsko.

Předpoklady vedoucí k zahrnutí této proměnné do analýzy vychází ze studií, které upozorňují na odlišný vývoj a problémy s ženskou reprezentací, s nimiž se potýkají společnosti v postkomunistických zemích. Pro postkomunistický region je charakteristická nízká míra ženské reprezentace. Průměrný počet žen v legislativních orgánech v těchto zemích činí 21,36%, zatímco ostatní členské země EU vykazují průměrnou hodnotu 28,95%. Zmíněná procenta vypovídají o nesplnění očekávání, jež byla v rámci tranzice k demokracii do těchto států vkládána. Frances Millard v souvislosti s konsolidací demokracie

v těchto státech používá termín „maskulinní demokracie“.⁹² Utvrzení o správném použití tohoto termínu v souvislosti s postkomunistickými státy poskytují hodnoty o procentuální reprezentaci žen v Tabulce č. 3, z níž je zřejmé, že i když se situace od začátku 90. let zlepšila, pouze v jediném státě, a sice ve Slovinsku, kde ženy tvoří 32,2 % slovinského parlamentu, ženská reprezentace překračuje pomyslnou hranici 30%.

4.2.3. Síla sociálně demokratických stran v parlamentu

Jako kritérium pro definici sociálně demokratických stran slouží členství politických stran ve frakcích Evropského parlamentu. Do kategorie levicových sociálně demokratických politických stran jsou zařazeny strany, které v rámci Evropského parlamentu spadají pod politickou skupinu *Progresivní aliance socialistů a demokratů v Evropském parlamentu*.⁹³ Politické strany, které spadají v rámci Evropského parlamentu pod tuto frakci, jsou poté monitorovány na domácí politické scéně. Pokud jejich členové tvoří alespoň 30% poslanců parlamentů, potom je k danému případu v datové matici přiřazeno číslo 1. Pokud tyto politické strany v posledních volbách do parlamentů získaly méně než 30% mandátů, je těmto případům přidělena 0. Zaznamenány jsou procentuální hodnoty podílu těchto politických stran v parlamentech v zemích EU k 1. červenci 2013, stejně jako procentuální hodnoty politické reprezentace žen.

Volba této proměnné byla realizována na základě mnoha odborných studií. Téměř všechny publikace o politické reprezentaci žen dokazují, že právě politické strany v levé části politického spektra, jsou hlavními hybateli změn směrem ke genderově vyvážené politické reprezentaci.⁹⁴ Za hlavní důvod je považován koncept rovnostářské ideologie, díky kterému levicové strany převzaly zodpovědnost a podpořily zavádění opatření vedoucích k vyšší reprezentaci žen. Byly hlavními iniciátory například při zavádění genderových kvót. Sociálně demokratické politické strany si mohou dovolit přijmout opatření jako kvóty,

⁹² MILLARD, Frances: *Elections, Parties, and Representation in Post-Communist Europe*. Basingstoke and New York, Palgrave Macmillan 2004, s. 185.

⁹³ *Group of the Progressive Alliance of Socialist and Democrats in the European Parliament*, http://www.socialistsanddemocrats.eu/?request_locale=CS (14.10.2013)

⁹⁴ KROOK, M. L.: *Comparing Methods for Studying Women in Politics: Statistical, Case Study, and Qualitative-Comparative Techniques*, s. 13. http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/4/1/9/4/pages41948/p41948-1.php (12.1.2013)

protože ideologický koncept, na kterém jsou založeny, ospravedlňuje zásahy do výběru kandidátů kvůli vyrovnanému přístupu k moci.⁹⁵ D. Dahlerup upozorňuje, že za jednu z příčin úspěchu žen ve skandinávské politice je považována právě síla sociálně demokratických stran a rozvoj a rozšíření welfare state.⁹⁶

Pokud se v práci hovoří o levicových politických stranách, je nutné připomenout, že se jedná pouze o politické strany, které v rámci EU spadají pod frakci *Progresivní aliance socialistů a demokratů v Evropském parlamentu*. Toho striktní vymezení umožňuje vyloučit radikální levicové strany, například komunistické. Ačkoliv komunistické strany historicky vykazovaly poměrně vysoké procento žen. Ty byly v rámci komunistických stran většinou odsouvány do méně důležitých vedlejších organizačních struktur a obsazovaly posty, ze kterých neměly přímý přístup k faktické moci. Naopak muži dominovali důležitým stranickým orgánům a rozhodovacím funkcím.⁹⁷

4.2.4. Volební systém

Již publikace z 80. let přišly se závěry, že není pochyb o tom, zda poměrný volební systém podporuje vyšší politické zastoupení žen v legislativních komorách.⁹⁸ Listinný poměrný systém výrazně zlehčuje šanci žen dostat se na kandidátky politických stran, a tím pádem také zvyšuje pravděpodobnost úspěšného zvolení a následného získání mandátu, na rozdíl od jednokolového většinového systému.⁹⁹ Nejen, že poměrný volební systém zvyšuje pravděpodobnost nominace žen na kandidátní listiny a také jejich následné zvolení v etablovaných demokraciích, ale i v zemích, které nemají dlouhodobě stabilní demokratický systém.¹⁰⁰ Poměrný volební systém má, jak již bylo uvedeno, pozitivní účinky rovněž na zavedení genderových kvót politickými stranami. Pokud se boj mezi stranami na politickém trhu odehrává prostřednictvím

⁹⁵ LOVENDUSKI, Joni - NORRIS, Pippa: *Gender and Party Politics*. London, Sage 1993, s. 320.

⁹⁶ DAHLERUP, D.: *No Quotas Fever in Europe?*, s. 20.

⁹⁷ MILLARD, F.: c. d., s.199.

⁹⁸ NORRIS, Pippa: *The Impact of Electoral Reform on Women's Representation*. Acta Politica, 2, 2006, č. 41, s. 201.

⁹⁹ NORRIS, P.: *Women's Legislative Participation in Western Europe*, s. 93.

¹⁰⁰ NORRIS, P.: *The Impact of Electoral Reform on Women's Representation*, s. 201.

poměrného volebního systému, zvyšuje se pravděpodobnost, že politické strany budou shovívavější k zavedení genderových pozitivních akcí, jako jsou kvóty.¹⁰¹

V rámci poměrných volebních systémů je primárním faktorem velikost volebních obvodů, která má zásadní roli při zkoumání vlivu volebního systému na politickou reprezentaci žen. Vyšší počet žen v parlamentech pozitivně koreluje s většími volebními obvody.¹⁰² Operacionalizace proměnné volební systém je realizována po vzoru R. E. Matlanda. Matland dělí volební systémy na jednomandátové a vícemandátové.¹⁰³ Toto rozdělení více méně následuje rozlišení mezi většinovými a poměrnými systémy. Pro upřesnění do kategorie volebních systémů s jednomandátovými volebními obvody patří FPTP, dvoukolový většinový systém a AV. Pod volební systémy s vícemandátovými obvody patří v první řadě poměrný listinný volební systém, STV, MMP a paralelní volební systém.¹⁰⁴ Takto autor klasifikuje volební systémy při analýze jejich vlivu na zavádění genderových kvót.

K operacionalizaci proměnné volební systém v této analýze bylo podobně zvoleno kritérium velikosti volebních obvodů, avšak v něčem se liší od předchozí kategorizace, kterou použil R. E. Matland. Vzhledem k tomu, že je nutné data převést na nominální škálu a dichotomizovat, byly případy opět direktivně rozděleny do dvou skupin. První skupinu případů, které vstupují do analýzy s kódem 1, tvoří země, kde volba probíhá prostřednictvím poměrného listinného volebního systému s obvody, v nichž je počet přerozdělovaných mandátů v průměru vyšší než 6 mandátů na jeden volební obvod. Do druhé kategorie případů, které nesou kód 0, patří státy, kde se volí pomocí většinového volebního systému nebo se tam v rámci volebních obvodů přerozděluje v průměru méně než 6 mandátů na volební obvod. S číslem 0 tedy do pravdivostní tabulky vstupují Velká Británie a Francie s většinovými volebními systémy, Litva se smíšeným paralelním volebním systémem, Řecko s volebními obvody o průměrné velikosti M=5 a Irsko, kde volí pomocí STV a velikost volebních obvodů je pohybuje od 3 do 5 mandátů. Maďarsko, Rumunsko a Německo jsou také kódovány jako 0, přestože není pochyb o tom, že MMP je poměrný volební systém. I když v konečném

¹⁰¹ CAUL, M.: *Political Parties and the Adoption of Candidate Gender Quotas: A Cross-National Analysis*, s. 1215.

¹⁰² NORIS, P.: *The Impact of Electoral Reform on Women's Representation*, s. 201.

¹⁰³ MATLAND, Richard E.: *Electoral Quotas: Frequency and effectiveness*. In: DAHLERUP, Drude a kol.: *Women Quotas and Politics*. New York, Routledge 2006, s. 275.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 291.

důsledku jsou výsledky voleb poměrné, zisky pro ženy mohou být výrazně redukovány v jednomandátových volebních obvodech. Na základě teorií o účincích volebních systémů na politickou reprezentaci žen se dá předpokládat, že mnohem více žen bude v rámci MMP zvoleno na kandidátních listinách ve vícemandátových volebních obvodech, v kontrastu s jednomandátovými volebními obvody.

4.2.5. Legislativní a dobrovolné stranické kvóty

Kvóty nelze v analýze institucionálních faktorů ovlivňujících politickou reprezentaci žen opominout. V kapitole věnující se kvótám bylo zmíněno, že existuje několik typů opatření přibližující ideál genderové rovnosti. Rozlišujeme mezi kvótami formálními, které jsou dané zákonem a kvótami neformálními, respektive dobrovolnými. Tento typ kvót dobrovolně přijímají některé politické strany. Stát nepřijetí dobrovolných kvót nemůže nijak penalizovat. Z důvodu různých typů kvót vstupují do analýzy dvě proměnné, existence legislativních kvót a přítomnost dobrovolných kvót. Kvóty jsou tedy v analýze zohledněny ve dvou nezávislých proměnných, proměnná legislativní kvóty a proměnná dobrovolné kvóty.

V rámci proměnné přítomnost legislativních kvót jsou případy rozděleny do dvou skupin, a to na země, které do své volební legislativy implementovaly legislativní kvóty jako opatření, která mají uměle navýšit počet žen v parlamentu. Tyto případy jsou v datové matici kódovány číslem 1. Na druhé straně 0 byla přidělena zemím, kde doposud nebyly žádné genderové kvóty přijaty do volební legislativy.

Dobrovolné stranické kvóty jsou pro zvýšení ženské reprezentace obecně považovány za efektivnější opatření než legislativní kvóty.¹⁰⁵ Další nezávislou proměnnou je tedy přítomnost dobrovolných genderových kvót uvnitř politických stran v daném státě. Operacionalizace byla pochopitelně provedena ve stejném duchu jako u proměnné přítomnost legislativních kvót. Číslem 1 jsou kódovány země, kde alespoň 1 z parlamentních politických stran, zavedla do svých interních pravidel genderové kvóty, zatímco 0 připadne zemím, ve kterých žádná z relevantních politických stran genderové kvóty neimplementovala.

¹⁰⁵ RAKUŠANOVÁ, P.: *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*, s. 7.

4.3. Analýza

V rámci operacionalizace byly všechny proměnné převedeny na nominální škálu, dichotomizovány, tedy jejich hodnoty byly kódovány jako 0 nebo 1. Následující tabulka je datovou maticí (Tabulka č. 4), jejíž řádky představují jednotlivé případy, zatímco sloupce vypovídají o hodnotách proměnných. Jedním ze sloupců je také pozorovaný důsledek, respektive závislá proměnná, a sice politická reprezentace žen. K práci s datovou maticí QCA využívá počítačového programu Tosmana. Tento program dokáže zpracovat datový soubor pomocí operací booleovské algebry. Jeho autorem je Lasse Cronquist.¹⁰⁶

Tabulka č. 4: Datová matice

PŘÍPADY	DEM	LQs	VS	VQs	LEV	OUTCOME
BEL	1	1	1	0	0	1
BUL	0	0	1	0	1	0
CR	0	0	1	1	0	0
DAN	1	0	1	0	0	1
EST	0	0	1	0	0	0
FIN	1	0	1	0	0	1
FRA	1	1	0	1	1	0
HR	0	0	1	1	1	0
IRS	1	1	0	0	0	0
ITA	1	0	1	1	1	1
LIT	0	0	0	1	0	0
LOT	0	0	1	0	0	0
MAD	0	0	0	1	0	0
NEM	1	0	0	1	0	1
NIZ	1	0	1	1	0	1
POL	0	1	1	0	0	0
PORT	1	1	1	0	1	0
RAK	1	0	1	1	0	0
RUM	0	0	0	1	1	0
REC	1	1	0	1	0	0
SK	0	0	1	1	1	0
SLO	0	1	1	1	0	1
UK	1	0	0	1	1	0
SPA	1	1	1	1	1	1
SVE	1	0	1	1	1	1

Zdroj: Vypracováno autorkou na základě vlastního datového souboru.

¹⁰⁶ Program je možné volně stáhnout na internetu.
TOSMANA Software,
<http://www.tosmana.net/> (20.9.2013)

Výchozím krokem při práci s datovou maticí v programu Tosmana je vytvoření pravdivostní tabulky. Pravdivostní tabulka vypadá podobně jako datová matice. Sloupce představují jednotlivé příčiny a pozorovaný důsledek, ale v řádcích je skrytá hlavní podstata rozdílu mezi datovou maticí a pravdivostní tabulkou. Jednotlivé řádky totiž místo výčtu případů ilustrují empirické konfigurace. Konfigurace je definována jako kombinace podmínek vedoucí k přítomnosti či nepřítomnosti pozorovaného důsledku.¹⁰⁷

Tabulka č. 5: Pravdivostní tabulka

DEM	LQs	VS	VQS	LEV	OUTCOME	Případy
1	1	1	0	0	1	BEL
0	0	1	0	1	0	BUL
0	0	1	1	0	0	CR
1	0	1	0	0	1	DAN,FIN
0	0	1	0	0	0	EST,LOT
1	1	0	1	1	0	FRA
0	0	1	1	1	0	HR,SK
1	1	0	0	0	0	IRS
1	0	1	1	1	1	ITA,SVE
0	0	0	1	0	0	LIT,MAD
1	0	0	1	0	1	NEM
1	0	1	1	0	C	NIZ,RAK
0	1	1	0	0	0	POL
1	1	1	0	1	0	PORT
0	0	0	1	1	0	RUM
1	1	0	1	0	0	REC
0	1	1	1	0	1	SLO
1	0	0	1	1	0	UK
1	1	1	1	1	1	SPA

Zdroj: Autorka podle programu Tosmana.¹⁰⁸

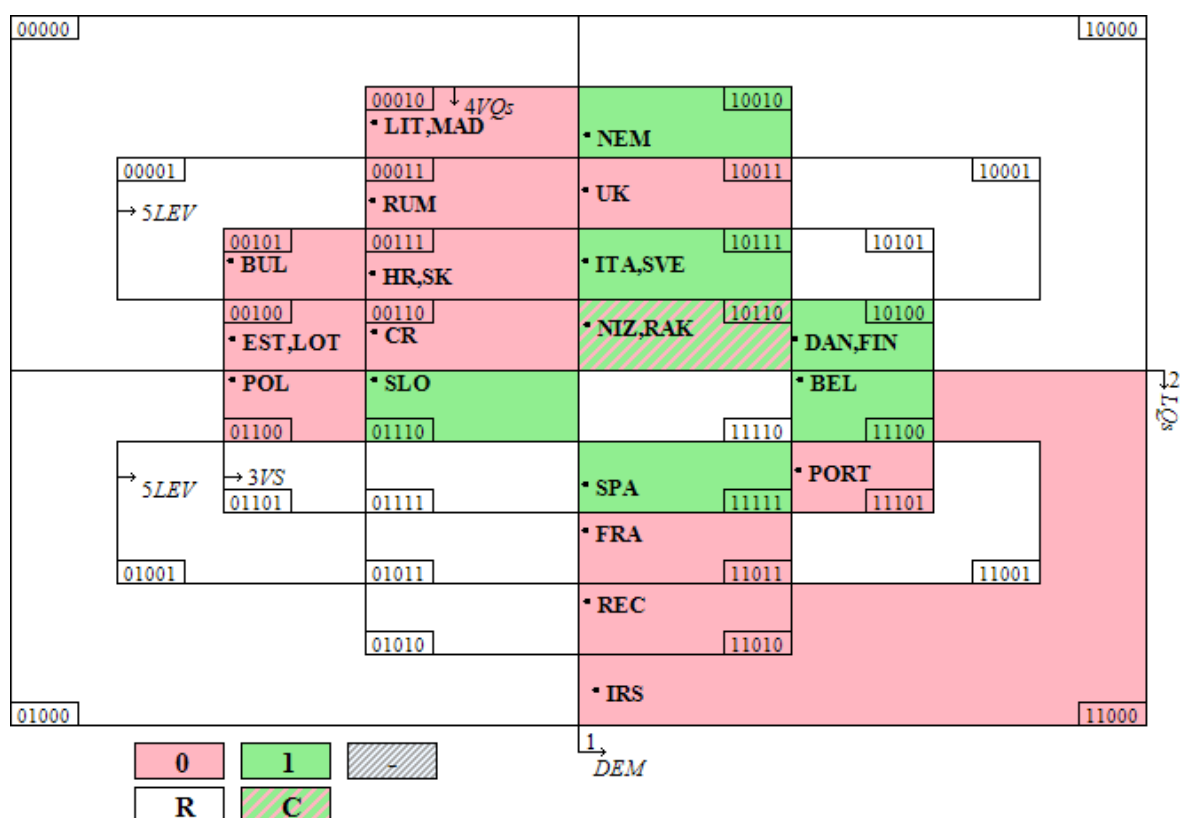
Jak je vidět v pravdivostní tabulce, je pravděpodobné, že stejné kauzální konfiguraci bude odpovídat několik případů. V takovém případě QCA nebere četnost případů spadajících pod jednu kauzální konfiguraci v potaz, jak tomu je u

¹⁰⁷ RIHOUX, Benoit – DE MEUR, Gisele: *Crisp-Set Qualitative Comparative Analysis (csQCA)*. In: RIHOUX, Benoit – RAGIN, Charles: *Configurational Comparative Methods*. Thousand Oaks, Sage Publications 2009, s. 44.

¹⁰⁸ TOSMANA Software, <http://www.tosmana.net/> (20.9.2013)

statistických metod.¹⁰⁹ Počet kombinací, které jsou vzhledem k dichotomizaci proměnných možné, exponenciálně roste vzhledem k počtu nezávislých proměnných. Počet možných konfigurací se rovná 2^k , kde k představuje počet nezávislých proměnných.¹¹⁰ V rámci této práce, kdy je počet nezávislých proměnných 5, může být vytvořeno 2^5 , tedy 32 různých kauzálních konfigurací. Kauzální konfigurace v pravdivostní tabulce lze znázornit také graficky, a to pomocí Vennova diagramu. Vennův diagram znázorňuje všechny kombinace, které jsou logicky možné. Pokud do naší analýzy vstupuje 5 nezávislých proměnných, potom bude Vennův diagram obsahovat 32 polí. Růžovou barvou jsou vybarvena pole s případy, ve kterých není důsledek přítomen. Naopak zelenou barvou jsou zvýrazněna pole se zeměmi, kde ženy v parlamentech obsazují podíl mandátů vyšší než 30%.

Schéma č. 2: Vennův diagram

Zdroj: Vytvořeno autorkou v programu Tosmana¹¹¹

¹⁰⁹ RAGIN, Ch.: *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*, s. 88.

¹¹⁰ KOUBA, K.: *Kvalitativní srovnávací analýza (QCA) a konfigurativní metody v politologii*, s. 482.

¹¹¹ TOSMANA Software, <http://www.tosmana.net/> (20.9.2013)

V pravdivostní tabulce a ve Vennově diagramu výše je uvedeno celkem 19 reálných kombinací příčin, které vedou buď k přítomnosti, nebo nepřítomnosti důsledku. Z těchto 19 kombinací pozorujeme 6 kauzálních konfigurací, které vedou ke stejnému důsledku a zároveň jsou totožné vždy pro dva případy, státy. Mezi tyto skupiny patří Dánsko - Finsko a Itálie - Švédsko. V případě těchto zemí vedou společné kombinace nezávislých proměnných k vysoké politické reprezentaci žen. Naopak v Estonsku a Lotyšsku, Chorvatsku a Slovensku, Litvě a Maďarsku způsobuje identická kauzální konfigurace nepřítomnost důsledku, tedy nízkou reprezentaci žen. V Nizozemsku a Rakousku způsobuje stejná kauzální konfigurace odlišný důsledek. Pravdivostní tabulka nám jednoduše říká, že existuje 6 různých konfigurací vedoucích k vysoké politické reprezentaci žen, naopak celých 12 vzniklých konfigurací způsobuje nízkou politickou reprezentaci žen v parlamentech zemí EU.

Bílá prázdná pole ve Vennově diagramu symbolizují tzv. R případy, tedy logical remainders. Jedná se o kauzální konfigurace, které reálně neexistují, ale jsou logicky možné. Do analýzy vstoupilo 25 případů, které však tvoří pouze 19 různých konfigurací. Jak již bylo zmíněno, počet logicky možných konfigurací je však v analýze s pěti proměnnými celkem 32. Zbýlých 13 kombinací neodpovídá žádnému z pozorovaných případů. V tomto případě se jedná o 13 různých kombinací, které jsou logicky možné, ale empiricky neexistují.¹¹²

4.3.1. Kontradiktorní případy

Jeden řádek má místo hodnoty důsledku písmeno C, což znamená, že se jedná o tzv. kontradiktorní případ, kterému se blíže věnuje tato podkapitola. Případ je samozřejmě znázorněn ve Vennově diagramu, kde do společného pruhovaného pole spadají Nizozemsko a Rakousko. Kontradiktorní případy Rakousko a Nizozemsko ilustrují jeden z problémů, se kterým se výzkumník při analýze pomocí QCA musí vypořádat. Jedná se o jev, kdy jedna kauzální konfigurace vede k různým důsledkům ve dvou nebo i ve více případech.¹¹³

¹¹² DE MEUR, Gisele – RIHOUX, Benoit: *Crisp-Set Qualitative Comparative Analysis (csQCA)*. In: RAGIN, Charles – RIHOUX, Benoit: *Configurational Comparative Methods*. Thousand Oaks, Sage Publications 2009, s. 46.

¹¹³ KOUBA, K.: c. d., s. 482.

V tomto případě se jedná o kombinaci DEM * lqs * VS * VQs * lev,¹¹⁴ která zatímco v Nizozemsku vede k přítomnosti vysoké politické reprezentace žen, v Rakousku způsobuje nepřítomnost vysokého politického zastoupení žen v parlamentu. Výraz znamená, že demokratické zřízení existující v zemi déle než 25 let, s nepřítomností legislativních genderových kvót, kde probíhají volby prostřednictvím poměrného listinného volebního systému s průměrnou velikostí obvodů vyšší než 6, s přítomností genderových kvót, které implementovaly některé politické strany zasedající v parlamentu, a nepřítomností silné sociálně demokratické strany vede k vysokému podílu žen v nizozemské dolní komoře parlamentu, zatímco v Rakousku má zcela opačný efekt.

S kontradiktorními případy se výzkumníci v rámci QCA setkávají poměrně často a dokonce lze jejich existenci označit za jeden z problematických jevů, díky kterým může být metoda podrobena kritice. Ačkoliv reálně se případy se stejným institucionálním nastavením mohou lišit v míře reprezentace žen v parlamentu, v logice QCA taková možnost nastat nemůže. Pokud kontradikce nastanou, což je velmi pravděpodobné, musí být před započítáním dalšího analytického postupu vyřešeny a eliminovány. Nabízí se několik řešení, jak může být pozorovaná kontradikce odstraněna. Velmi častým postupem je přidání další podmínky, tedy nezávislé proměnné, která vstoupí do analýzy. Nevýhodou může být, že při větším počtu případů a podmínek exponenciálně přibude počet potenciálních kauzálních konfigurací. Navíc se, jako v tomto případě, může objevit větší počet kontradiktorních případů, a situace se tím celkově zkomplikuje. Jiným pomocníkem může být eliminace jedné z původních podmínek a následné nahrazení podmínkou novou. Důležitou roli hrají také kritéria nastavená pro operacionalizaci proměnných, výzkumník by proto měl ujistit, zda je operacionalizace a dělící hranice u každé proměnné vhodně zvolená.

V případě této analýzy se domnívám, že změna v operacionalizaci proměnných by odpovídala spíše manipulaci ve prospěch kladných výsledků analýzy, které by však neodpovídaly reálné skutečnosti. Zvoleno bude jiné řešení, a sice vynechání této konfigurace z dalších postupů analýzy. Vzhledem k dostatečně velkému počtu případů by tento zásah neměl výsledky analýzy ovlivnit. Mnoho studií se věnuje Nizozemsku v souvislosti s nastavením volebního

¹¹⁴ Velká písmena značí přítomnost podmínky, tedy 1, zatímco malá písmena signalizují její absenci a ilustrují hodnoty proměnné kódované jako 0.

systemu, který odráží ideu nejvhodnějšího nastavení volebního systému ve prospěch vysoké politické reprezentace žen. Pippa Norris několik desetiletí zkoumá vliv nizozemského volebního systému na místní politickou reprezentaci žen a dokládá důležitost velkých volebních obvodů právě na příkladu Nizozemska, které je v tomto ohledu ideálním prototypem.¹¹⁵ Na příkladu Rakouska je vidět, že příznivá kombinace institucionálních faktorů nemusí nutně vést k vysokému politickému zastoupení žen v parlamentu. Rozdíl mezi Nizozemskem a Rakouskem nebyl vysvětlen institucionálními proměnnými.

4.4. Výsledky analýzy

Po sestavení pravdivostní tabulky a Vennova diagramu, čímž byly sumarizovány všechny možné kauzální konfigurace, následuje tzv. logická minimalizace, po které přichází na řadu implikace a interpretace výsledných kombinací. Díky minimalizaci dojde k výraznému zjednodušení Booleovské rovnice. V rámci minimalizace se postupně porovnávají jednotlivé kombinace navzájem. Pokud se dvě kauzální konfigurace liší pouze v jedné podmínce, můžeme tuto proměnnou považovat za irelevantní, vyloučit ji, a tudíž vytvořit jednodušší výraz.¹¹⁶ Jelikož v této studii je zkoumáno 25 případů a potencionálních faktorů vstupuje do analýzy 5, bylo by provedení manuální minimalizace poměrně složité. Proto je využito počítačového programu Tosmana, který v podstatě provede analýzu od vytvoření pravdivostní tabulky a Vennova diagramu až po výsledné kauzální kombinace vzniklé po logické minimalizaci. Proces minimalizace musí být proveden dvakrát. V první řadě jsou minimalizovány výrazy, které vedou k přítomnosti důsledku, jedná se o konfigurace, jejichž vyústěním je existence vysoké politické reprezentace žen (1). Zvláště potom Tosmana provede minimalizaci zahrnující kombinace příčin vedoucí k absenci důsledku, tedy nízké reprezentaci žen v parlamentech (0). Důležité není pouze vysvětlit podmínky, které vedou k vysoké politické reprezentaci žen, nýbrž také příčiny, které způsobují nepřítomnost pozorovaného jevu.

¹¹⁵ NORRIS, P.: *The Impact of Political Reform on Women's Representation*, s. 197.

¹¹⁶ RAGIN, Ch.: *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Los Angeles; California Press 1987, s. 93.

4.4.1. Analýza – přítomnost důsledku

Pravdivostní tabulka obsahuje 6 různých kombinací, které vedou k velkému podílu žen v parlamentech. V těchto 6 empirických kombinacích se skrývá 8 případů, zemí EU, v jejichž parlamentech tvoří ženy alespoň 30 % ze všech mandátů. Jedná se o Belgii, Dánsko, Finsko, Itálii, Švédsko, Německo, Slovinsko a Španělsko. Tradičně vysoké procento žen v dolní komoře parlamentu, Tweede Kamer, má Nizozemsko. Celých 38,7% ze 150 poslanců tvoří ženy. Nizozemsko bylo však kvůli tomu, že se jedná o kontradiktorní případ z další analýzy vyloučeno. Výsledkem je následující booleovská rovnice, v níž velké písmeno značí přítomnost podmínky, zatímco malé písmeno signalizuje její absenci. Znaménka neznamena totéž jako v aritmetice. Znaménko „+“ je symbolem disjunkce a znamená logické „nebo“ nikoli „plus“. Taktéž aritmetické znaménko násobení „*“ symbolizuje logickou konjunkci a je interpretuje se jako „a“.

OUTCOME =

$$\text{DEM} * \text{VS} * \text{vqs} * \text{lev} + \text{DEM} * \text{VS} * \text{VQs} * \text{LEV} + \text{DEM} * \text{lqs} * \text{vs} * \text{VQs} * \text{lev} + \text{dem} * \text{LQs} * \text{VS} * \text{VQs} * \text{lev}$$

Z výsledné rovnice je na první pohled vidět, že neexistují žádné nutné ani postačující podmínky pro vysokou reprezentaci žen v parlamentech v zemích EU. Ačkoli není možné konstatovat, že některé z nezávislých proměnných jsou nutnými nebo postačujícími podmínkami, při detailním pohledu na jednotlivé kombinace a případy, které jim odpovídají, je možné identifikovat různé tendence podporující vysoké procentuální zastoupení žen v legislativních orgánech zemí EU. Přehled poskytuje následující tabulka kauzálních konfigurací vedoucích k přítomnosti pozorovaného důsledku.

Tabulka č. 6: Přítomnost důsledku – kauzální konfigurace

DEM * VS * vqs * lev	BEL+FIN,DAN
DEM * VS * VQs * LEV	ITA,SVE+SPA
DEM * lqs * vs * VQs * lev	NEM
dem * LQs * VS * VQs * lev	SLO

Zdroj: Autorka na základě programu Tosmana¹¹⁷

¹¹⁷ TOSMANA Software,

Z výsledků analýzy získaných pomocí programu Tosmana plyne, že v konečném důsledku existují 4 různé kauzální konfigurace vedoucí k vysoké politické reprezentaci žen. Do první kombinace spadá Belgie, Finsko a Dánsko, jedná se o případy, ve kterých pozorujeme zároveň existenci demokracie déle než 25 let, listinný poměrný volební systém s většími volebními obvody, avšak nepřítomnost dobrovolných kvót a nepřítomnost silné sociální demokracie. Druhá kombinace se skládá s přítomnosti demokracie delší než 25 let, listinného poměrného volebního systému s většími volebními obvody a dobrovolných genderových kvót, které do svých stanov implementovaly místní politické strany, a také přítomnost sociální demokracie, která se opírá o relativně velký počet mandátů. Všechny tyto příčiny jsou zastoupeny v Itálii, Švédsku a Španělsku. Třetí konfigurace je složena z přítomnosti demokracie delší než 25 let, existence dobrovolných genderových kvót v některých z parlamentních politických stran, a současně nepřítomnost legislativních kvót, silné postavení sociálně demokratických stran, a co je překvapivé, absenci volebního systému, který by byl nakloněný genderově vyrovnané politické reprezentaci. Do třetí konfigurace spadá pouze Německo.

Poslední kombinací příčin vedoucí k vysokému zastoupení žen reprezentuje Slovinsko. Tato kombinace je v porovnání s předchozími třemi lehce deviantní. Už na první pohled alarmuje to, že v případě Slovinska hovoříme o jediném postkomunistickém státě, který má podíl žen v parlamentu vyšší než 30%. Jinými slovy v tomto případě není splněn předpoklad, že pokud je v zemi demokracie zavedena déle než 25 let, budeme pozorovat vysokou politickou reprezentaci žen. Pokud by byl případ Slovinska vyloučen z analýzy, proměnná přítomnost demokracie déle než 25 let by se stala nutnou podmínkou pro pozitivní důsledek, tedy vysokou reprezentaci žen v legislativě.

Z výsledků analýzy tedy můžeme vyvodit alespoň příčiny, které ačkoli nejsou nutnými nebo postačujícími podmínkami, naznačují tendence ve vztazích nezávislých proměnných směrem k závislé proměnné. Za první z těchto tendencí lze považovat vliv délky demokracie na procentuální podíl žen v parlamentech v rámci případů analýzy. S výjimkou Slovinska existuje u všech států

s procentuálním zastoupením žen v parlamentech vyšším než 30% demokracie déle než 25 let. Další tendencí, která vyplývá z výsledků analýzy, je zjištění, že ve většině z případů, kde zastoupení žen v parlamentu překonává stanovenou hranici 30%, probíhají volby pomocí listinného poměrného volebního systému s volebními obvody, ve kterých se v průměru přerozděluje více než 6 mandátů. Jedinou překážku v tom, aby nezávislá proměnná volební systém byla nutnou podmínkou pro vysoký podíl žen v parlamentech zemí EU, tvoří Německo.

4.4.2. Analýza – nepřítomnost důsledku

Stejně důležité jako vysvětlení přítomnosti důsledku je v rámci kvalitativní srovnávací analýzy také interpretace závěrů vztahujících se k jeho nepřítomnosti. Stejně jako u předešlé podkapitoly je představena výsledná booleovská rovnice a přehledová tabulka výsledných konfigurací. V případě interpretace výsledků vzešlých z analýzy nepřítomnosti důsledku je situace méně přehledná, než tomu bylo při prezentaci konfigurací vedoucích k přítomnosti důsledku, respektive vysoké politické reprezentaci žen. To především kvůli většímu počtu případů, které spadají do kategorie nízké ženské reprezentace. Výsledná booleovská rovnice je následující:

outcome =

$$\text{dem} * \text{lqs} * \text{VQs} + \text{dem} * \text{lqs} * \text{VS} + \text{DEM} * \text{vs} * \text{VQs} * \text{LEV} + \text{DEM} * \text{LQs} * \text{vs} * \text{lev} + \text{dem} * \text{VS} * \text{vqs} * \text{lev} + \text{DEM} * \text{LQs} * \text{VS} * \text{vqs} * \text{LEV}$$

Tabulka č. 7: Nepřítomnost důsledku – kauzální konfigurace

dem * lqs * VQs	RUM+SK,HR+MAD,LIT+CR
dem * lqs * VS	SK,HR+EST,LOT+CR+BUL
DEM * vs * VQs * LEV	UK+FRA
DEM * LQs * vs * lev	REC+IRS
dem * VS * vqs * lev	POL+EST,LOT
DEM * LQs * VS * vqs * LEV	PORT

Autorka na základě programu Tosmana¹¹⁸

¹¹⁸ TOSMANA Software,
<http://www.tosmana.net/> (20.9.2013)

Zatímco z výsledků analýzy přítomnosti důsledku byly získány čtyři kauzální konfigurace, po vyhodnocení příčin vedoucích k jeho absenci se prokázala existence šesti kombinací. Při detailnějším pohledu na jednotlivé konfigurace jsou zajímavé skupiny států, které se vytvořily kolem jednotlivých kombinací. První kombinace říká, že nízká reprezentace žen je způsobena nepřítomností demokratického politického systému v delším intervalu než 25 let spolu s absencí legislativních kvót a přítomností dobrovolných kvót u jedné či více parlamentních stran. Ve druhé kombinaci je podmínka přítomnosti dobrovolných kvót nahrazena existencí poměrného volebního systému s volebními obvody většími než 6 mandátů, ale jinak se shoduje v absenci demokracie déle než 25 let i v nepřítomnosti legislativních genderových kvót. Všechny případy, které těmito dvěma kombinacím odpovídají, jsou postkomunistické státy, jejichž legislativy nemají implementované zákonem dané genderové kvóty. Samostatnou skupinu států tvoří Polsko, Lotyšsko a Estonsko. Tyto státy mají společnou jak nedemokratickou zkušenost, tak zeměpisnou polohu. Zajímavá je také kombinace Irsko a Řecko, které mají zkušenost s demokracií delší než 25 let a do svých ústav a volebních zákonů implementovaly legislativní kvóty. Jedná se však o státy, kde se sice volí pomocí proporcionálního volebního systému, avšak v relativně malých volebních obvodech, ve kterých je alokováno průměrně méně než 6 mandátů. Stejnou kauzální konfiguraci sdílí také Velká Británie a Francie. V těchto státech výchozí teorie vysvětlují nízkou politickou reprezentaci žen nepříznivými většinovými volebními systémy.

Zajímavým případem je Portugalsko. V portugalském jednokomorovém parlamentu je podíl žen 28,7%.¹¹⁹ Tato hodnota je v porovnání s ostatními případy nadprůměrná, ale navzdory výchozím teoretickým předpokladům o vlivu institucionálních proměnných Portugalsko překvapivě nepřesáhlo hranici podílu žen v parlamentu 30%. V Portugalsku existuje demokratický politický systém déle než 25 let, volí se zde pomocí poměrného volebního systému s většími volebními obvody, levice má v parlamentu více než 30% mandátů a jsou zavedeny legislativní genderové kvóty. Jediný předpoklad, který v Portugalsku není naplněn, je implementace stranických genderových kvót, které jsou mezi parlamentními politickými stranami zcela absentovány. V této situaci může vystoupit na povrch

¹¹⁹ Průměrná hodnota podílu žen v parlamentech (jednokomorových či v dolních komorách) je 27,22%. Medián má hodnotu 24,6%.

možná slabina samotné metody QCA, v tomto případě direktivní určení hranice pro nízkou politickou reprezentaci žen. Ačkoliv v rámci QCA 28,7% žen v parlamentu znamená nízké ženské zastoupení, bylo kódováno 0, v širším kontextu můžeme tato procenta považovat za relativní úspěch.

5. Shrnutí

V předchozí kapitole byla provedena analýza politické reprezentace žen v parlamentech v zemích EU vyjma Kypru, Lucemburska a Malty. Analyzováno bylo celkem 25 případů. Proměnné vstoupily do analýzy s údaji platnými k 1. červenci 2013. Přestože nebyly identifikovány žádné nutné ani postačující podmínky pro nízkou či vysokou politickou reprezentaci žen v parlamentech, analýza přinesla několik zajímavých poznatků o jednotlivých nezávislých proměnných, které představí tato závěrečná kapitola.

Ačkoliv ani demokracie trvající déle než 25 let není nutnou ani postačující podmínkou pro vysokou politickou reprezentaci žen, má na ženskou reprezentaci podle výsledných kauzálních konfigurací vliv. Mezi státy, které mají podíl žen v parlamentech vyšší než 30%, patří země Skandinávie, Finsko, Dánsko a Švédsko, také Belgie, Itálie, Španělsko a Německo. Ve všech případech se jedná o země s delší demokratickou tradicí, než je 25 let. Samozřejmě diskutabilní by mohl být případ Německa, ten byl však v rámci analýzy zahrnut do zemí s delší demokratickou tradicí, navzdory existenci Německé demokratické republiky. V postkomunistických státech existují specifika týkající se genderové kultury, která jsou pravděpodobně odrazem absence demokratické veřejné diskuze v období komunismu.¹²⁰ Mezi postkomunistickými státy ženská hnutí často naráží na odpor se zaváděním legislativních kvót. Hlavní příčinou tohoto odporu může být negativní konotace kvót při vzpomínce na dobu komunismu, kdy ženská reprezentace v parlamentech díky kvótám běžně překračovala hranici 30%. Vysoké zastoupení žen v parlamentních tělesech však nutně neznamenalo, že by ženy měly vyšší vliv na politické rozhodování, což dokládají záznamy o nízkém procentu žen, které působily ve vlivných výborech komunistických stran.¹²¹

Slovinsko patří mezi postkomunistické země, které získaly členství v EU v roce 2004. Splňuje charakteristiky postkomunistických zemí, kdy jak již bylo zmíněno, podíl žen v parlamentu s prvními svobodnými volbami dramaticky poklesl. Před rokem 1990 byl podíl žen v parlamentu 24%. Po prvních svobodných volbách v roce 1992 se snížil počet žen ve Státním sboru na pouhých 13,3%.¹²²

¹²⁰ HAVELKOVÁ, H.: *Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989*, s. 26.

¹²¹ DAHLERUP, D.: *No Quotas Fever in Europe?*, s. 18.

¹²² PLEŠ, Angela M. – PLEŠ, Tanja S. – NAHTIGAL, Klara: *Women in Politics in Slovenia*. In: *More Women In European Politics – More Women in 2014*. 2013, s. 2, http://www.millennia2015.org/files/files/Publications/ISC_women_politics_slovenia.pdf (2.11.2013)

Volby do slovinského Státního sboru probíhají pomocí poměrného volebního systému, který má však jisté většinové prvky, které nehrají ve prospěch žen a právě ty mohly být hlavní příčinou nízké reprezentace žen. Ženy v parlamentních volbách až do roku 2011 nedokázaly překročit hranici 13,3% mandátů.

V roce 2006 byl přijat The National Assembly Election Act, který zavedl legislativní kvótu pro ženy. Obě pohlaví musela tvořit nejméně 35% kandidátů. Legislativa stanovila, že opatření bude implementováno postupně. V roce 2008 byla aplikována kvóta 25%, podíl žen, které získaly mandát, však činil pouhých 13,3%. Důvody mohly být buď institucionální, především charakter volebního systému nebo absence politické vůle.¹²³ Podíl žen se zvýšil až po volbách v roce 2008, kdy ženy obsadily 32,2% mandátů. Silný tlak veřejnosti a především organizace Slovinské ženské lobby způsobil, že na kandidátní listiny bylo nominováno 41,7% žen. Zajímavé poznatky poskytnou výsledky příštích parlamentních voleb, které ukážou, zda bude opakovaně zvoleno vyšší procento ženských kandidátek, a to i přes nepřízeň volebního systému, v němž jsou volební obvody dále děleny na jednomandátové okrsky.¹²⁴

Další proměnnou, kterou analýza neprokázala jako nutnou ani postačující podmínku pro vysokou politickou reprezentaci žen, představuje volební systém, přitom teoretická východiska signalizovala, že právě volební systém by mohl patřit mezi nutné podmínky pro vysoký podíl žen v parlamentech. Analýza to neprokázala, nicméně z výsledných kombinací je patrné, že v porovnání s ostatními proměnnými není možné volební systém označit za bezvýznamný. Pokud se pozornost zaměří na kauzální konfigurace vedoucí k vysoké politické reprezentaci žen, podmínka poměrný volební systém s volebními obvody v průměru většími než 6 mandátů je přítomná ve třech ze čtyř kombinací. Výjimku tvoří pouze Německo, kde byla volebnímu systému MMP v rámci operacionalizace přiřazena 0 z důvodu existence jednomandátových volebních obvodů. Pokud by německý volební systém netvořil v rámci kombinací deviantní případ, proměnná poměrný volební systém by se stal nutnou podmínkou pro vysokou politickou reprezentaci žen.

¹²³ PLEŠ, A. M. – PLEŠ, T. S. – NAHTIGAL, K.: *Women in Politics in Slovenia*, s. 6, http://www.millennia2015.org/files/files/Publications/ISC_women_politics_slovenia.pdf (2.11.2013)

¹²⁴ *Slovenia – Parliamentary Elections*. In: European Election Database, http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/slovenia/parliamentary_elections.html (2.11.2013)

Při pohledu na tabulku s kauzálními konfiguracemi, které vedou k nepřítomnosti pozorovaného důsledky, tedy k nízkému ženskému zastoupení, je patrné, že s výjimkou Portugalska, pozorujeme u každého případu předpokládaný vztah buď s proměnnou délka trvání demokracie, nebo s proměnnou volební systém. Ve valné většině postkomunistických států se volí prostřednictvím poměrného volebního systému s průměrnou velikostí volebních obvodů vyšší než 6 mandátů, přitom je v těchto státech podíl žen v parlamentech často velmi hluboko pod kritickou hranicí 30%. Zásadní roli pak podle analýzy hraje zřejmě relativně krátké období zkušenosti s demokracií způsobené komunismem. V některých státech, ve kterých nedošlo k potlačování názorů ve společnosti pod vlivem komunistického režimu jako Velká Británie, Francie, Řecko či Irsko, přesto nelze hovořit o politickém zastoupení žen, jež by se dalo označit jako genderově spravedlivé. V těchto případech teorie i výsledky analýzy hrají nejvíce ve prospěch nepříznivého vlivu volebního systému.

Jedním z nejpřekvapivějších výsledků analýzy byl neprokázaný vliv síly sociálně demokratických politických stran na politickou reprezentaci žen. Jako kritérium pro identifikaci sociálně demokratických politických stran posloužilo, vzhledem k tomu, že předmětem zkoumání jsou členské státy EU, členství politických stran ve frakci Evropského parlamentu. Za sociální demokracie byly považovány politické strany, které jsou členy frakce *Progresivní aliance socialistů a demokratů v Evropském parlamentu* (Příloha č. 1) Téměř vždy se jedná o nejsilnější levicové politické strany v tuzemských parlamentech. Pokud jejich členové tvoří alespoň 30% poslanců, potom jsou považovány za silné a byl předpokládán jejich vliv na politickou reprezentaci žen. Analýza předpokládaný vztah mezi silou tohoto levicového tábora a mírou politické reprezentace žen neprokázala.

V tuto chvíli je na místě zamyslet se nad možnými důvody, které mohly vzniklou situaci zapříčinit. Na základě toho, co analýza prokázala, neexistuje významný vztah mezi silou sociálně demokratických politických stran v parlamentech a vyšším podílem žen. Přesněji síla těchto levicových stran není nutnou ani postačující podmínkou pro vysokou politickou reprezentaci žen. Otázkou však zůstává, jestli nenastala chyba v metodologickém postupu. Jedním ze svárů by mohlo být to, že použitá data se vztahovala k 1. červenci 2013, tudíž zohlednila pouze jedny volby. Dalším problematickým aspektem analýzy může být

existence politických stran, které nejsou jednoznačně ideologicky zařaditelné mezi levicové, konkrétně sociálně demokratické politické strany. Jedná se o strany, které se nacházejí často ve středu politického spektra a zastávají post-materiální hodnoty, mezi které leckdy patří i genderově vyrovnaná politická reprezentace. Můžeme pouze spekulovat o tom, že pokud by byla proměnná síla sociálně demokratických stran operacionalizována jinak a sledována v delším časovém intervalu tak, aby bylo možné pozorovat účinky na politickou reprezentaci žen během několika volebních období, výsledky analýzy by se mohly lišit.

O genderových kvótách bylo v posledním desetiletí napsáno mnoho. Většina autorů, kteří kvóty zkoumají, se však věnují jejich kategorizaci a hlavně příčinám, jež k implementaci kvót, jak na státní úrovni, tak na úrovni jednotlivých politických stran, vedou. S malou pozorností se setkává otázka, jaké jsou skutečně účinky zavedení legislativních nebo dobrovolných kvót. Proč v některých zemích po zavedení kvót došlo k nárůstu žen v parlamentech a v jiných nikoliv? Výsledky této analýzy nepotvrdily, že by existence legislativních nebo dobrovolných kvót byla nutnou nebo postačující podmínkou pro vysokou politickou reprezentaci žen v parlamentech, respektive v dolních komorách parlamentů ve většině zemí EU. Analýza naopak ukázala, že ve většině postkomunistických států, v jejichž parlamentech pozorujeme nízké ženské zastoupení, politické strany zavedly dobrovolné genderové kvóty, ale podíl žen je přesto nízký. Podobným případem je Francie, kde přes implementaci legislativní kvóty 50:50, ženy neatakují pomyslnou hranici 30% obsazených mandátů. Představa genderově vyrovnaného Národního shromáždění doposud nebyla ani zdaleka naplněna.

V roce 2000 byla ve Francii představena zákonná úprava voleb, tzv. *parity law*. Tento dokument je naplněním principu rovných příležitostí v rámci přístupu k politickým funkcím. *Parity law* mění pravidla nominace kandidátů do voleb směrem k faktické rovnoprávnosti, a to doslova, jelikož kvóta byla určena na 50%. Všechny politické strany, které kandidují ve volbách do dolní i horní komory parlamentu, do Evropského parlamentu, v regionálních i komunálních volbách, musí respektovat rovné zastoupení obou pohlaví na kandidátních listinách. Akceptována může být odchylka pouhé 1%. Teoreticky by se mělo jednat o kandidátní listinu, která je sestavena prostřednictvím zipového systému, kdy pravidelně dochází k alternaci mezi muži a ženami, což by mělo zajistit, aby ženy

sdíleli s muži volitelné pozice na vyšších místech kandidátních listin.¹²⁵ Poprvé volby na základě této úpravy volební legislativy probíhaly v roce 2002. V tomto roce se dostalo na kandidátní listiny politických stran 38,9% žen, v dalších volbách v roce 2007 kandidovalo 41,6% žen, které byly díky porušování *parity law* často umístěny na nevolitelná místa. Při srovnání s volbami v roce 1997, kdy ženy získaly celkem 10,9% křesel v Národním shromáždění, nedošlo k výraznému posunu. V roce 2002 obdržely 12,3% křesel a v roce 2007 tento podíl vzrostl na paritě stále vzdálených 18,5%.¹²⁶

V roce 2007 došlo k novelizaci legislativy vztahující se ke genderové rovnosti ve volbách do dolní komory parlamentu, do praxe však bylo zavedeno až s parlamentními volbami v roce 2012. Hlavním záměrem legislativní úpravy bylo zpřísnit sankce za nedodržení pravidel týkajících se složení kandidátních listin. Zákon stanoví, že pokud politické strany nenominují nejméně 48% uchazečů obou pohlaví, ztratí podstatnou část státního financování. Politické strany jsou financovány ze dvou částí, jednak na základě získaných hlasů, druhá část financování vychází z počtu získaných křesel. Strany, které nerespektují *parity law*, automaticky ztrácí možnost financování na základě získaných hlasů. Je však ironií, že toto pravidlo je zavazující především pro menší politické strany. Ty totiž často neobdrží žádné mandáty, v dalším případě obsadí malý počet křesel, proto je pro ně státní příspěvek udělovaný na základě získaných hlasů velmi důležitý. Právě velké politické strany, které mají na genderovou vyrovnanost v Národním shromáždění největší vliv, jsou zákonem nejméně motivovány.¹²⁷ V parlamentních volbách v roce 2012 se ženám podařilo obsadit 26,9% mandátů. Toto vítězství je však považováno spíše za úspěch levice než za respektování a reálný účinek zavedení legislativních genderových kvót. Pravicové strany se ve Francii stále zdráhají, i přes finanční sankce, naplňovat volební legislativu.¹²⁸

¹²⁵ CALLIGAN, Yvonne: *Bringing Women In: Global Strategies for Gender Parity in Political Representation*. University of Maryland Law Journal of Race, Religion, Gender and Class, 6, 2006, č. 2, s. 322.

http://digitalcommons.law.umaryland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=wle_papers (18.10.2013)

¹²⁶ MURRAY, Rainbow: *Toward Parity Democracy? Gender in the 2012 French Legislative Elections*. Parliamentary Affairs, 66, 2013, č. 1, s.197.

¹²⁷ Taméž, s. 198-199.

¹²⁸ Tamtéž, s. 198.

ZÁVĚR

Problematika nízké politické reprezentace žen by měla být jedním ze stěžejních témat diskuze o kvalitě demokracie. Není pochyb o tom, že státy EU mají plně demokratické nastavení politického systému, přesto v některých z nich ženská reprezentace v parlamentech ulpívá na velmi nízkých procentech. Otázkou zůstává, zda je ve státech jako Maďarsko, Rumunsko, Slovensko či Česká republika, nebo dokonce Velká Británie, naplňován princip reprezentativní demokracie. Dá se říci, že současná situace může být považována za určitý druh demokratického deficitu. Ve chvíli, kdy polovina občanů, ženy, nemají asi třetinový podíl na politickém rozhodování, vyvstává na povrch diskuze o legitimitě demokratického nastavení. A to se přitom jedná o evropské státy. Téma nízké politické reprezentace, nejen v parlamentech, ale také v dalších rozhodovacích politických funkcích, se dostalo v posledním desetiletí do popředí a je na něj soustředěna velká pozornost. Vlivné mezinárodní organizace i vnitrostátní občanská sdružení upozorňují na potřebu posouvat hranici počtu žen, nejen v politických funkcích, výše. Ačkoliv zájem o řešení, zatím bezvýhodné situace nízkého počtu žen v rozhodovacích politických funkcích, se v posledním desetiletí dynamicky zvýšil, a to především díky tlaku mezinárodních organizací a lobby vnitrostátních politických a občanských iniciativ, vize genderově vyrovnaného parlamentu je v Evropě, až na výjimku skandinávských zemí, stále v nedohlednu. Přitom spravedlivá, rovná politická reprezentace tvoří jeden z pilířů reprezentativní demokracie.

Téma žen v politice je mezi českými politology mírně odsouváno do pozadí, čemuž odpovídá nedostatečné množství českých odborných politologických publikací. Genderová problematika je u nás spíše zkoumána v rámci sociologie, přitom pro politickou vědu představuje relativně důležité téma, a to už tím, jak velkého spektra institucionálních i kulturních aspektů se dotýká. Prvotním stimulem pro výběr tématu pro tuto diplomovou práci byla touha upozornit na fenomén ženské podreprezentace a obohatit tímto příspěvkem českou politologickou literaturu. Původně se práce měla vztahovat ryze k politické reprezentaci žen v České republice, ale nakonec se zdálo lepší zpracovat komparativní studii, kde bude Česká republika figurovat jako jeden z několika případů. Tento metodologický postup mi, díky znalosti jednotlivých případů, poskytl širší přehled o tématu, což je nezbytné pro pochopení dílčích fenoménů,

keré se s genderově vyrovnanou politickou reprezentací pojí. Zvolená metodologie měla za cíl poskytnout komplexnější informace o vlivu institucionálních proměnných na míru politické reprezentace žen.

Studie si stanovila za cíl objasnit, jaké institucionální faktory mají na politickou reprezentaci žen v parlamentech vliv. Zkoumáno bylo celkem 25 případů, přičemž se jednalo o státy EU s výjimkou Kypru, Malty a Lucemburska, které byly z analýzy vyloučeny, a to z důvodu jejich malé velikosti a také kvůli specifickým kulturním zvyklostem. V úvodu byly stanoveny tři výzkumné otázky, na které práce prostřednictvím kvalitativní srovnávací analýzy hledala odpověď. Za jeden z přínosů práce může být považována aplikace metody QCA, která není v české politologii obvyklá. Pro zpracování práce na téma ženské reprezentace v parlamentech se jevila jako originální a vhodná. Daná tematika je poměrně rozsáhlá a proto je nutné nevnímat pouze korelace jednotlivých nezávislých proměnných s podílem žen v parlamentu, ale zaměřit se na vliv institucionálních nezávislých proměnných komplexněji, než bývá v rámci případových studií nebo statistických výzkumů.

To se z části podařilo, bohužel i tato metoda má svá úskalí. To je především možnost zkreslení výsledků analýzy při špatně provedené operacionalizaci, která je pro QCA stěžejní. I to mohlo být jednou z příčin, proč nedošlo k potvrzení teorií o vlivu sociálně demokratických politických stran na počet žen v parlamentu. Možné nežádoucí komplikace, které mohou při analýze nastat, byly zmíněny v analytické části. V průběhu práce bylo často poukazováno na stinné stránky použité metody. Není to proto, že by byla podkopávána její kvalita. Jedná se spíše o konstruktivní kritiku, která musí výzkumníka při práci s jakoukoliv metodou provázet. V případě QCA je třeba pružně reagovat na mnohdy sporné situace.

V úvodu práce byly stanoveny tři výzkumné otázky, které byly definovány velmi cíleně za účelem demonstrovat, na co konkrétně kvalitativní srovnávací analýza může odpovědět. Výzkumné otázky byly definovány následovně: *Je možné nízkou či vysokou politickou reprezentaci žen vysvětlit pomocí jedné příčiny? Respektive je některá z nezávislých proměnných postačující podmínkou pro nízkou či vysokou politickou reprezentaci žen v parlamentech v zemích EU? Kombinace jakých faktorů vede k nízkému či vysokému zastoupení žen v parlamentech v zemích EU? Existuje jedna nebo několik kombinací*

proměnných, které vedou k nízké či vysoké politické reprezentaci žen v parlamentech v zemích EU? Aby bylo možné pomocí zvolené metodologie zodpovědět v úvodu stanovené výzkumné otázky, problematika nízké reprezentace žen musela být nejprve zasazena do vhodného teoretického rámce. Proto se první dvě kapitoly týkaly teoretického vymezení tématu. Kapitoly sumarizovaly základní teoretické přístupy ke studiu politické reprezentace žen. Následující třetí, rovněž teoreticky zaměřená, kapitola *Determinanty nízké politické reprezentace žen* se soustředila na potenciální příčiny, které mohou mít na nízké podíly žen v legislativních orgánech vliv. Na základě této kapitoly byly vybrány nezávislé proměnné, tedy délka trvání demokracie, volební systém, implementace legislativních genderových kvót, zavedení dobrovolných genderových kvót uvnitř politických stran a síla sociálně demokratických stran v parlamentu.

Předmětem další kapitoly byla analýza. Design této kapitoly se odvíjel od metodologických postupů QCA. V první řadě byl důraz kladen na operacionalizaci proměnných, která je, jak už několikrát v práci zaznělo, pro samotnou analýzu velmi důležitá, protože proměnné, které vstupují do QCA musí být dichotomizovány. Samotná analýza je v práci představena krok po kroku tak, aby byly na první pohled zřetelné jednotlivé postupy při QCA. Analýza byla v souvislosti s metodologickým postupem rozdělena na analýzu přítomnosti a analýzu nepřítomnosti důsledku. Práce se tak snažila odhalit možné nutné nebo postačující podmínky jak pro vysokou politickou reprezentaci žen, tak pro nízké zastoupení žen v parlamentech. Existují celkem čtyři kauzální konfigurace, které vedou k přítomnosti pozitivního důsledku. Další šest kombinací způsobuje nepřítomnost důsledku, tedy nízkou politickou reprezentaci žen. Analýza prokázala, že žádná z potenciálních příčin není nutnou ani postačující podmínkou pro nízkou či vysokou genderově vyrovnanou politickou reprezentaci. Z výsledků analýzy by se na první pohled mohlo zdát, že analýza nepřinesla žádná faktická zjištění. Navzdory teoretickým předpokladům, výsledky analýzy zcela nečekaně nepotvrdili existenci nutných ani postačujících podmínek, což by upevnilo vztah některých nezávislých proměnných směrem k vysoké nebo nízké politické reprezentaci žen. V současném stavu není žádná ze zkoumaných institucionálních proměnných nutnou ani postačující podmínkou pro politickou reprezentaci žen. Při detailním pohledu na výsledné kauzální konfigurace, které byly prezentovány ve čtvrté kapitole, je však zřejmé, že některé

podmínky skutečně na podíl žen v parlamentech mohou mít vliv. Je to především délka trvání demokracie a typ volebního systému. U těchto proměnných se ukázalo, že až na dílčí výjimky, které tvoří bariéru v tom, aby mohly být považovány za nutné podmínky pro vysokou reprezentaci žen, tyto dvě nezávislé proměnné souvisí se zkoumanou závisle proměnnou. Téměř všechny země, ve kterých podíl žen v parlamentu nedosahuje hranice 30%, jsou buď demokratické kratší dobu než 25 let, nebo pokud jsou demokratické déle než 25 let, nemají poměrný volební systém s volebními obvody v průměru většími než šest mandátů. Z výsledků analýzy tedy plyne, že ačkoliv neexistuje nutná ani postačující institucionální podmínka pro vysokou či nízkou politickou reprezentaci žen, délka trvání demokracie a poměrný volební systém s volebními obvody, ve kterých se přerozděluje více než šest mandátů, tvoří příznivé institucionální nastavení pro vyšší procentuální zastoupení žen v legislativě. Pokud by analýza byla provedena pomocí jiné metody, kvantitativní, je pravděpodobné, že u proměnných délka trvání demokracie a volební systém bychom pozorovali existenci statisticky významného vztahu, respektive se dá říci, že tento vztah by zřejmě nebyl zanedbatelný.

Naopak odhalení výjimečných, je možné říci deviantních případů, poskytlo podnět pro další badatelskou činnost v rámci prohlubování znalostí o problematice ženské reprezentace. Státy jako Slovinsko, které jako jediné vykázalo podíl žen v parlamentu vyšší než 30%, přestože se jedná o postkomunistickou zemi, by mohlo být zajímavým námětem pro zpracování případové studie. To samé by se dalo konstatovat o Německu a volebním systému, který se zde používá. Jaké skutečné účinky na politickou reprezentaci žen má MMP? Za obdobný případ může být považováno Portugalsko, kde příznivé institucionální nastavení v kombinaci s nízkou politickou reprezentací žen dokazuje, že není možné vysvětlit podíl žen pouze na základě institucionálních proměnných, ale že také faktory týkající se společenské charakteristiky mohou hrát zásadní roli. Dalším podnětem pro výzkum může být zkoumání žen v jiných než legislativních kruzích. Zajímavé téma určitě představují ženy, které dokázaly svou politickou kariéru vybudovat v rámci exekutivy. Často se v evropském kontextu jedná o velmi ojedinělé případy v celosvětovém srovnání.

Analýza prokázala, že politická reprezentace žen představuje značně komplexní fenomén, při němž dochází k vzájemné interakci a prolínání mnoha

faktorů. To, že procentuální podíl žen v parlamentu není možné vysvětlit pouze pomocí institucionálních faktorů, je z analýzy více než patrné. Příčinu nízkého zastoupení žen je tedy třeba hledat také mezi dalšími proměnnými. Institucionální proměnné samy o sobě nebyly schopné politickou reprezentaci žen vysvětlit, proto je nutné rozšířit výzkum ženské reprezentace dále a hledat potenciální příčiny mezi kulturními a socioekonomickými proměnnými. Mezi případy, na kterých je možné demonstrovat nutnost zaměřit se na další, například kulturní aspekty, patří Portugalsko a Rakousko. Rakousko bylo z analýzy spolu s Nizozemskem vyloučeno, ačkoliv spolu sdílí v pravdivostní tabulce stejnou kauzální konfiguraci. Nizozemské ženy obsazují v parlamentu tradičně vysoký podíl mandátů, zatímco v Rakousku jsou ženy pod kritickou hranicí 30%. Tyto případy byly z důvodu kontradikce z analýzy vyloučeny. Dalším případ, který v podstatě popírá možnost vysvětlení nízké politické reprezentace žen prostřednictvím institucionálních faktorů je Portugalsko. V Portugalsku ženy tvoří 28,7% poslaneckého sboru. I když si v komparativním srovnání nestojí v kontextu ostatních zemí špatně, v rámci operacionalizace proměnné byla tato procenta definována jako nízká politická reprezentace. Portugalsko je zemí, kde je demokratický systém zaveden déle než 25 let, volí se zde pomocí poměrného volebního systému, levicový poslanci sdílí více než 30% mandátů a navíc byla implementována legislativní kvóta, přes to všechno ženy nezískaly po volbách více než 30% mandátů.

Vzhledem k současné situaci se zdá, že bez násilného zásahu se podíl žen v parlamentech nezmění, proto jsou navrhována institucionální opatření, která by měla uměle podíl žen v legislativních tělesech navýšit. Nejčastěji se jedná o zavádění tzv. pozitivních akcí, respektive implementaci genderových kvót do volební legislativy. Existuje poměrně velký počet odborných publikací, které se zabývají faktory, jež působí pozitivně nebo negativně na implementaci kvót. Většina odborné literatury, která k tématu genderových kvót existuje, se orientuje na zkoumání stavu před zavedením kvót. Naopak publikací, které by se věnovaly účinkům kvót, tedy tomu, co nastane v jednotlivých zemích, pokud byly kvóty zavedeny, neexistuje mnoho. Otázka, zda kvótní systém skutečně sám o sobě dokáže zvýšit podíl žen v parlamentech i přes nepříznivé institucionální, socioekonomické či kulturní bariéry, stále visí ve vzduchu. Výsledky této analýzy

přinesly možná překvapivé zjištění, a sice u legislativních ani dobrovolných kvót nebyl zjištěn vztah k přítomnosti ani absenci vysoké politické reprezentace žen.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

About Quotas. Global Database of Quotas for Women,
<http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm> (1.10.2013)

CHILDS, Sarah – LOVENDUSKI, Joni: *Political Representation*. s. 9,
<http://www.bbk.ac.uk/politics/our-staff/academic/joni-lovenduski/PoliticalRepresentation.pdf> (1.10.2013)

Slovenia – Parliamentary Elections. In: European Election Database,
http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/slovenia/parliamentary_elections.html (2.11.2013)

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW),
<http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm> (10.10.2013).

The Platform for Action,
<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/plat1.htm> (10.10.2013).

Women in National Parliaments. Inter-Parliamentary Union,
<http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm> (1.7.2013)

Women in National Parliaments. Inter-Parliamentary Union,
<http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm> (1.7.2013)

Literatura

CALLIGAN, Yvonne: *Bringing Women In: Global Strategies for Gender Parity in Political Representation*. University of Maryland Law Journal of Race, Religion, Gender and Class, 6, 2006, č. 2, s. 319-336,

http://digitalcommons.law.umaryland.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1018&context=wle_papers (18.10.2013)

CAUL, Miki: *Political Parties and the Adoption of Candidate Gender Quotas: A Cross-National Analysis*. The Journal of Politics, 63, 2001, č. 4, s. 1214-1229.

CHILDS, Sarah: *The Substantive Representation of Women*. Parliamentary Affairs, 59, 2006, č. 1, s. 10-23.

CURRAN, Daniel J. – RENZETTI, Claire M.: *Ženy, muži a společnost*. Praha, Karolinum 2003, 642 s.

DAHLERUP, Drude: *Electoral Gender Quotas: Between Equality of Opportunity and Equality of Result*. Representation, 43, 2007, č. 2, s. 73–92.

DAHLERUP, Drude: *From a Small to a Large Minority Women in Scandinavian Politics*. Scandinavian Political Studies, 11, 1988, č. 4, s. 275-298.

DAHLERUP, Drude: *Increasing women's political representation: new trends in gender quotas*. In BALLINGTON, Julie – KARAM, Azza (Eds.): *Women in Parliament: Beyond Numbers*. IDEA 2005, s. 141-153.

DAHLERUP, Drude: *No Quotas Fever in Europe?* In: BALLINGTON, Julie – BINDA, Francesca: *The Implementation of Quotas: European Experiences*. IDEA 2005, s. 18-23.

DAHLERUP, Drude: *Introduction*. In: DAHLERUP, Drude a kol.: *Women, Quotas and Politics*. New York, Routledge 2006, s. 3-31.

DAHLERUP, Drude a kol.: *Women, Quotas and Politics*. New York, Routledge 2006, 312 s.

DAHLERUP, Drude – FREIDENVALL, Lenita (Eds.): *Electoral Gender Quota Systems and Their Implementation in Europe*. IDEA 2008, 122 s.,
<http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/200903/20090310ATT51390/20090310ATT51390EN.pdf> (14.10.2013)

DAHLERUP, Drude – FREIDENVALL, Lenita: *Quotas as a Fast Track to Equal Representation of Women, Why Scandinavia is no longer the model*. International Feminist Journal of Politics, 7, 2005, č. 1, s. 26-48.

HAVELKOVÁ, Hana: *Jako v loterii: politická reprezentace žen v ČR po roce 1989*. In: HAŠKOVÁ, Hana a kol.: *Mnohohlasem. Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*. Praha, Sociologický ústav AV ČR 2006, s. 25-42.

HOODFAR, Homa – TAJALI, Mona: *Electoral Politics. Making Quotas Work for Women*. London, Women Living Under Muslim Laws 2011, 226 s.

INGLEHART, Ronald – NORRIS, Pippa: *Rising Tide. Gender Equality and Cultural Change around the World*. Cambridge, Cambridge University Press 2003, 244 s.

KOUBA, Karel: *Kvalitativní srovnávací analýza (QCA) a konfiguratívni metody v politologii*. In: NOVÁK, Miroslav a kol.: *Úvod do studia politiky*. Praha SLON 2011, s. 468-507.

KROOK, Mona Lena: *Comparing Methods for Studying Women in Politics: Statistical, Case Study, and Qualitative-Comparative Techniques*. Washington 2005, 36 s.,
http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/4/1/9/4/pages_41948/p41948-1.php (12.1.2013)

KROOK, Mona L.: *Quotas for Women in Politics. Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*. New York, Oxford University Press 2009, 304 s.

LOVENDUSKI, Joni: *Feminizing Politics*. Cambridge, Polity Press 2005, 184 s.

LOVENDUSKI, Joni a kol.: *State Feminism and Political Representation*. Cambridge, Cambridge University Press 2005, 336 s.

LOVENDUSKI, Joni - NORRIS, Pippa: *Gender and Party Politics*. London, Sage 1993, 358 s.

LOVENDUSKI, Joni – NORRIS, Pippa: *Westminster Women: the Politics of Presence*. *Political Studies*, 51, 2003, č. 1, s. 84-102,
[http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Articles/Articles%20published%20in%20journals files/Westminster Women Lovenduski Norris 2001.pdf](http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Articles/Articles%20published%20in%20journals%20files/Westminster%20Women%20Lovenduski%20Norris%202001.pdf) (1.10.2013)

MATLAND, Richard E.: *Electoral Quotas: Frequency and effectiveness*. In: DAHLERUP, Drude a kol.: *Women Quotas and Politics*. New York, Routledge 2006, s. 275-292.

MATLAND, Richard E.: *Enhancing Women's Political Participation: Legislative Recruitment and Electoral Systems*. In: BALLINGTON, Julie – KARAM, Azza (Eds.): *Women in Parliament: Beyond Numbers*. IDEA 2005, 93-111.

MATLAND, Richard E.: *Women's Representation in National Legislatures: Developed and Developing Countries*. *Legislative Studies Quarterly*, 23, 1998, č. 1, s. 109-125.

MATLAND Richard E. – MONTGOMERY, Kathleen A. (Eds.): *Women's Access to Political Power in Post-Communist Europe*. New York, Oxford University Press 2003, 400 s.

MATLAND, Richard E. - STUDLAR, Donley T.: *The Contagion of Women Candidates in Single Member Districts and Proportional Representation Electoral System: Canada and Norway*. *The Journal of Politics*, 58, 1996, č. 3, s. 707-733.

MILLARD, Frances: *Elections, Parties, and Representation in Post-Communist Europe*. Basingstoke and New York, Palgrave Macmillan 2004, 350 s.

MURRAY, Rainbow: *Toward Parity Democracy? Gender in the 2012 French Legislative Elections*. *Parliamentary Affairs*, 66, 2013, č. 1, s.197-212.

NORRIS, Pippa: *Electoral Engineering. Voting Rules and Political Behaviour*. Cambridge, University Press 2004, 375 s.

NORRIS, Pippa: *The Impact of Electoral Reform on Women's Representation*. *Acta Politica*, 2, 2006, č. 41, s. 197-213.

NORRIS, Pippa: *Women's Legislative Participation in Western Europe*. *West European Politics*, 8, 1985, č. 4, s. 90-101.

PAXTON, Pamela – HUGHES Melanie: *Women, Politics and Power. A global Perspective*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press 2007, 450 s.

PINTOR, Rafael L.: *Stages in the Electoral History of Western Europe*. In: PINTOR, Rafael L. – GRATSCHEW, Maria (Eds.): *Voter Turnout in Western Europe Since 1945: A Regional Report*. IDEA 2004, s. 13-15.

PITKIN, Hanna F.: *The Concept of Representation*. Barkley Los Angeles, University of California Press 1967, 323 s.

PLEŠ, Angela M. – PLEŠ, Tanja S. – NAHTIGAL, Klara: *Women in Politics in Slovenia*. In: *More Women In European Politics – More Women in 2014*. 2013, s. 2,
http://www.millennia2015.org/files/files/Publications/ISC_women_politics_slovenia.pdf (2.11.2013)

RAAUM, C. Nina: *Gender equality and political representation: A nordic comparison*. *West European Politics*, 29, 2005, č. 1, s. 872-897.

RAGIN, Charles: *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Los Angeles, California Press 1987, 185 s.

RAKUŠANOVÁ, Petra: *Česká politika: Ženy v labyrintu mužů*. Praha, Fórum 50 % 2006, 47 s.

RAKUŠANOVÁ, Petra: *Mechanismy inkluze a exkluze žen v politice v České republice*. Gender, rovné příležitosti, výzkum, 6, 2005, č. 2.
(www.cceol.com)

RAKUŠANOVÁ, Petra – LINEK, Lukáš (Eds.): *Analýza nízkého počtu žen v politických a rozhodovacích funkcích*. Závěrečná zpráva projektu. Praha 2004, 113 s.

http://www.mpsv.cz/files/clanky/961/02_zprava.pdf (15.10.2013)

REYNOLDS, Andrew: *Women in the legislatures and executives of the world: Knocking at the highest glass ceiling*. World Politics, 51, 1999, č. 4, s. 547–572.

RIHOUX, Benoit – DE MEUR, Gisele: *Crisp-Set Qualitative Comparative Analysis (csQCA)*. In: RIHOUX, Benoit – RAGIN, Charles: *Configurational Comparative Methods*. Thousand Oaks, Sage Publications 2009, s. 33-68.

RULE, Wilma: *Electoral Systems, Contextual Factors and Women's Opportunity for Election to Parliament in Twenty-Three Democracies*. The Western Political Quarterly, 40, 1987, č. 3, s. 477-498.

(www.jstor.org)

RULE, Wilma: *Parliaments of, by, and for the People: Except for Women?* In: ZIMMERMAN, Joseph F. – RULE, Wilma (Eds.): *Electoral Systems in Comparative Perspective. Their Impact on Women and Minorities*. Westport, Greenwood Press 1994, s. 15-30.

RULE, Wilma: *Women's Underrepresentation and Electoral Systems*. Political Science and Politics, 27, 1994, č. 4, s. 689-692.

SCHWINDT-BAYER, Leslie A.: *The incumbency disadvantage and women's election to legislative office*. Electoral Studies, 24, 2005, č. 2, s. 227-244.

SEPPALA, Nina: *Women and the Vote in Western Europe*. In: PINTOR, Rafael L. – GRATSCHEW, Maria (Eds.): *Voter Turnout in Western Europe Since 1945: A Regional Report*. IDEA 2004, s. 33-35.

Přílohy

Příloha č. 1: Členství politických stran v politické skupině Progresivní aliance socialistů a demokratů v Evropském parlamentu¹²⁹¹³⁰

Země	Politická strana	M	Mtotal	% M
BEL	Parti Socialiste	26	150	26%
	Socialistische Partij.Anders	13		
BUL	Bălgarska Socialističeska Partija	84	240	35%
CR	Česká strana sociálně demokratická	56	200	28%
DAN	Socialdemokratiet	44	179	24,60%
EST	Sotsiaaldemokraatlik Erakond	19	101	18,80%
FIN	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue/Finlands Socialdemokratiska Parti	42	200	21%
FRA	Parti socialiste	280	577	48,50%
HR	Socijaldemokratska partija Hrvatske	61	151	40,40%
IRS	Labour Party	37	166	22,30%
ITA	Partito Democratico	297	630	47,10%
LIT	Lietuvos socialdemokratų partija	38	141	27%
LOT	Politiskā Partija "Alternative"	28	100	28%
MAD	Magyar Szocialista Párt	59	386	15,30%
NEM	Sozialdemokratische Partei Deutschlands	146	622	23,50%
NIZ	Partij van de Arbeid	38	150	25,30%
POL	Sojusz Lewicy Demokratycznej	27	460	5,90%
	Unia Pracy	0		
PORT	Partido Socialista	74	230	32,20%
RAK	Sozialdemokratische Partei Österreichs	52	183	28,40%
RUM	Partidul Social Democrat	150	412	36,40%
REC	Panhellenic Socialist Movement	33	300	11%
SK	SMER-Sociálna demokracia	83	150	55,30%
SLO	Socialni demokrati	10	90	11,10%
UK	Labour Party	261	650	40,20%
SPA	Partido Socialista Obrero Español	110	350	31,40%
	Partit dels Socialistes de Catalunya	0		
SVE	Arbetarepartiet- Socialdemokraterna	112	349	32,10%

¹²⁹ Zdroj: *Parties and Elections in Europe*, <http://parties-and-elections.eu/countries.html> (10.10.2013)

¹³⁰ Zdroj: *Evropský parlament/Poslanci EP*, <http://www.europarl.europa.eu/meps/cs/search.html> (28.9.2013)

ABSTRAKT

Tato diplomová práce se zabývá politickou reprezentací žen v parlamentech zemí Evropské unie. Prvotním impulsem pro sepsání práce byl nízký podíl žen v parlamentech, a to dokonce ve vyspělých demokratických zemích EU. Cílem práce je poskytnout vhled do problematiky genderově vyrovnané politické reprezentace prostřednictvím komparativní studie. Díky této metodologii je možné analyzovat celkem 25 případů, členských států EU, s výjimkou Kypru, Malty a Lucemburska, které byly z analýzy vyloučeny vzhledem k jejich malé velikosti a specifických kulturním charakteristikám.

Diplomová práce se dělí do pěti hlavních kapitol. První kapitola sumarizuje základní teoretické koncepty pro zkoumání politické reprezentace a představuje teorii deskriptivní a substantivní reprezentace, jejíž autorkou je Hanna Fenichel Pitkin. Dalším zásadním teoretickým konceptem, který je v kapitole uveden, je koncept kritické masy. Druhá kapitola je také teoreticky koncipovaná. Přináší definici základních pojmů, jako je například gender, věnuje se také stručnému historickému exkurzu žen a získání volebního práva. Poslední část této kapitoly soustředí pozornost na pozitivní opatření pro vyšší politickou reprezentaci žen, kvóty. Tato záležitost je velmi aktuální a v současnosti je velmi diskutovaným tématem na poli mezinárodních organizací. Třetí kapitola analyzuje potenciální příčiny nízkého ženského zastoupení žen v legislativě. Z teoretických východisek této kapitoly byly vyvozeny nezávislé proměnné: délka demokracie, volební systém, síla sociálně demokratických stran v parlamentech, existence legislativních a dobrovolných kvót. Čtvrtá kapitola se věnuje samotné analýze, která je realizována pomocí metody kvalitativní srovnávací analýzy. Závěrečná kapitola se věnuje shrnutí poznatků analýzy.

Existují celkem čtyři kauzální konfigurace, které vedou k vysoké politické reprezentaci žen. Pozorujeme také šest kombinací způsobujících nízkou reprezentaci žen. Výsledky analýzy nepotvrdily existenci nutných ani postačujících podmínek pro vysokou nebo nízkou politickou reprezentaci žen. Analýza však ukázala, že některé podmínky skutečně mohou politickou reprezentaci žen ovlivňovat. Jedná se zejména o délku demokracie a typ volebního systému. Analýza také prokázala, že není možné závislou proměnnou vysvětlit pouze na základě institucionálních faktorů. V některých zemích, například v Portugalsku nebo Rakousku, hrají kulturní podmínky důležitější roli.

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the political representation of women in the parliaments of European Union's countries. The primary impetus for writing the thesis was very low proportion of women in parliaments, even in developed democratic political systems of EU countries. The aim of this study is provide insight into the topic of gender inequality in political representation and make the comparative analysis. Comparative study makes the comparison of 25 different cases, the member states of the European Union, except Cyprus, Malta and Luxembourg. These countries were excluded from analysis due to their small size and specific cultural characteristics.

Thesis is divided into five chapters. The first one refers about basic concepts for studying political representation and introduces Hanna Fenichel Pitkin's theory of descriptive and substantive representation. There is also introduced the concept of critical mass in the first chapter. The second chapter is also theoretical. It brings some explanation about gender and about the history of women franchise. The last part of second chapter focus on positive actions for higher women's representation, quotas. This issue is very hot and is highly debated on the fields of the international organizations. The third one analyzes potential causes of low women's political representation. From third chapter independent variables were determined: the length of democracy, electoral system, the strength of social democratic parties in the parliaments and legislative and voluntary quotas. The fourth charter deals with the analysis through Qualitative Comparative Analysis (QCA). And the last one chapter focuses on conclusion.

There are four causal configurations which lead to the present of high political representation of women. There are also six causal configurations which lead to the low political representation of women. The result of the thesis does not confirm neither sufficient nor necessary conditions for low or high for gender balanced political representation. But the analysis shows that some of the conditions may have an impact on women's political representation. It is primarily the length of democracy and the electoral system. It is not possible to explain political representation of women only by institutional variables. In some countries, for example Portugal and Austria, cultural conditions could play more important role.